

การศึกษาคำเรียกชื่อพืชในกลุ่มภาษาชาติพันธุ์ไทในเขตภาคเหนือ

อัญชลี สิงห์น้อย วงศ์วัฒนา* และสุพัตรา จิรนันทนาภรณ์

A Study of Tai Plant Names in the Northern Part of Thailand¹

Unchalee Singnoi Wongwattana and Supatra Jirananthanaporn

สาขาวิชาภาษาศาสตร์ ภาควิชาภาษาและคติชนวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร 65000

Linguistics Division, Department of Language and Folklore, Faculty of Humanities, Naresuan University, Phisanulok 65000

* Corresponding author. E-mail address: sunchalee@yahoo.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะไวยากรณ์ของคำเรียกชื่อพืชในภาษากลุ่มชาติพันธุ์ไทในภาคเหนือ เพื่อเปรียบเทียบลักษณะและการใช้คำเรียกชื่อพืชระหว่างภาษาไทยมาตรฐานและภาษากลุ่มชาติพันธุ์ไทในเขตภาคเหนือและระหว่างภาษากลุ่มชาติพันธุ์ไทด้วยกัน และเพื่อศึกษาระบบการจำแนกและมโนทัศน์พื้นบ้านของภาษากลุ่มชาติพันธุ์ไทในเขตภาคเหนือจากคำเรียกชื่อพืช มีพื้นที่ศึกษาครอบคลุม 20 กลุ่มชาติพันธุ์ไทในภาคเหนือ โดยใช้ทฤษฎีภาษาศาสตร์แนวหน้าที่นิยมแบบลักษณะภาษาวิเคราะห์ระบบไวยากรณ์ของคำเรียกชื่อพืชและใช้ภาษาศาสตร์ปริชาวนวิเคราะห์ความหมาย

ผลการวิจัยพบว่าโครงสร้างระบบไวยากรณ์คำเรียกชื่อพืชประกอบด้วย 4 ส่วนคือ คำบ่งกลุ่มพืช หน่วยคำบ่งกลุ่มพืช แก่นชื่อ และคำขยายพืช แก่นชื่อจะเป็นส่วนที่ต้องปรากฏเสมอเพื่อจำแนกชนิดพืช ส่วนคำบ่งกลุ่มพืช หน่วยคำบ่งกลุ่มพืช และคำขยายพืช จะปรากฏร่วมกับแก่นชื่อพืชหรือไม่ก็ได้

การเปรียบเทียบการใช้คำเรียกชื่อพืชในภาษากลุ่มชาติพันธุ์ไทต่างๆ ในเขตภาคเหนือนั้น คำเรียกชื่อพืชในภาษาไทยมาตรฐานทุกคำปรากฏในภาษากลุ่มชาติพันธุ์ไททุกกลุ่ม แต่มีรายละเอียดแตกต่างกัน คือ ปรากฏเหมือนกันทุกประการ ปรากฏโดยมีความแตกต่าง 2 ประการ ประการแรกเป็นความแตกต่างที่เกิดจากการแปรในคำเดียวกัน ประการที่สองเป็นความแตกต่างที่เกิดจากการใช้คำเรียกชื่อพืชคนละคำกับภาษาไทยมาตรฐาน และคนละคำกับภาษากลุ่มชาติพันธุ์ไทด้วยกันเอง การแปรในคำเรียกชื่อพืชเดียวกันพบอย่างน้อย 7 ลักษณะได้แก่ การแปรหน่วยเสียงพยัญชนะและสระของแก่นชื่อหรือคำขยาย การแปรพยางค์ของแก่นชื่อหรือคำขยาย การแปรคำบ่งกลุ่มพืช การแปรหน่วยคำบ่งกลุ่มพืช การแปรข้ามกลุ่มของคำบ่งกลุ่มพืชและหน่วยคำบ่งกลุ่มพืช การแปรปรากฏของแก่นชื่อ และการแปรปรากฏของคำขยาย ภาษาไทที่ใช้คำเรียกชื่อพืชคำเดียวกับภาษาไทยมาตรฐานเป็นจำนวนมากที่สุดกลุ่มแรก คือ ไทยโคราช ไทยกลาง ไทยโซ่ง และไทยสุโขทัย รองลงไปเป็นไทยอีสาน ไทยสุพรรณบุรี ไทยเลย ไทยนครไทย ไทยดี ไทยชิน ไทยแจ้ว และลาวเวียง รองลงไปอีกเป็นไทยหล่มสัก ไทยพวน ไทยครั่ง ไทยใหญ่ และไทยหยา และกลุ่มสุดท้ายได้แก่ ไทยยอง ไทยลื้อ และคำเมือง

การจำแนกพื้นบ้านของคำเรียกชื่อพืชในภาษากลุ่มชาติพันธุ์ไทในภาคเหนือของประเทศไทยนั้นพบว่ามีความซับซ้อนโดยมีระดับชั้นทางชีวภาพชาติพันธุ์ถึง 9 ระดับชั้น ซึ่งมีพื้นฐานมาจากสังคมและวัฒนธรรมที่อยู่ในระบบคิด ส่วนมโนทัศน์พื้นบ้านศึกษาได้จากการจำแนกประเภทของการสื่อความหมายของหน่วยศัพท์แก่นชื่อพืชและคำขยายชื่อพืช แบ่งได้เป็น 3 ประเภทคือ การใช้ความหมายจำเพาะ การใช้ความหมายนามนัย และการใช้ความหมายอุปลักษณ์

คำสำคัญ: คำเรียกชื่อพืช ภาษาไทยมาตรฐาน ภาษากลุ่มชาติพันธุ์ไท มโนทัศน์พื้นบ้าน

¹ สนับสนุนทุนวิจัยโดยมหาวิทยาลัยนเรศวร งบประมาณแผ่นดิน (วช.)

Abstract

This research study aimed at the grammatical analysis of plant naming system in the dialects of Tai ethnic groups in the Northern Thai region, comparison of the plant name features and usages between the standard Thai and the Tai dialects and among the Tai dialects themselves, and the study of the folk categorization system and conceptualization of plant names. Data were collected from 20 Tai representative groups in the north. The analysis of plant names was conducted mainly based on the frame work of functional-typological grammar to seek for the grammatical system of plant name and cognitive grammar in the semantic consideration.

The results show that, in the consideration of grammatical structure, plant names generally consist of 4 main parts in the order: plant class terms-plant class markers-core-modifier. The occurrence of the core part is obligatory while those of the other three parts are optional.

In the comparison of the grammatical features and usages among the 20 ethnic groups, all plant names in the standard Thai occur in all the Tai ethnic groups, but in different details such as occurring in the same features and occurring in different features. The latter is found in two different manners: occurring as varieties of the same lexical items and occurring as different lexical items from the standard Thai and among the Tai ethnic groups themselves. The variation is found resulting from the different usages of phonemes in the core and modifier parts, syllables in the core and modifier parts, plant class terms, plant class markers, core occurrence, and modifier occurrence. Among the Tai ethnic groups, the dialect groups that mostly use the same plant names as the standard Thai are Thai Korat, Central Thai, Thai Song and Thai Sukhothai. Following the first group in the lower rank are Northeastern Thai, Thai Suphanburi, Thai Loi, Thai Nakornthai, Thai Ti, Thai khun, Thai ngaw, and Lao Wiang. The next group are Thai Lomsak, Thai Phuan, Thai Khrang, Thai Yai and Thai Ya. The last group are Thai Yong, Thai Lu and Northern Thai.

The folk categorization is found in the complex structure; that is, there are up to 9 ranks in their bio-taxonomic system which is generated from social and cultural knowledge that are embedded in the cognition. Finally, the folk conceptualization could be realized from the semantic analysis and categorization of the meanings or communicative functions of all cores and modifiers into three types such as proper, metonymic, and metaphorical uses.

Keywords: plant names, standard Thai, Tai ethnic language group, folk concept

บทนำ

คำเรียกชื่อพืชเป็นเรื่องหนึ่งที่น่าสนใจและมีความสำคัญเพื่อการศึกษาค้นคว้า ทั้งนี้เนื่องจากในแต่ละท้องถิ่นพืชชนิดเดียวกันอาจเรียกชื่อไม่เหมือนกัน หรือพืชบางชนิดเรียกชื่อคล้ายคลึงกันแต่เป็นคนละชนิด ทำให้เกิดความสับสนในการเรียกชื่อและคนต่างถิ่นอาจเข้าใจผิด และคำเรียกชื่อพืชสะท้อนให้เห็นถึงการมีอยู่ของทรัพยากรที่เป็นจุดเด่นของท้องถิ่น ในบริเวณพื้นที่รอยต่ออาทิ พื้นที่รอยต่อระหว่างประเทศลาว และจังหวัดรอยต่อในภาคเหนือตอนล่างนับเป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางภาษาถิ่นและภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ไทที่ใช้คำศัพท์ในชีวิตประจำวันที่แตกต่างกันอย่างหลากหลายรวมทั้งเรื่องคำเรียกชื่อพืชด้วย คำศัพท์ที่ใช้เรียกชื่อพืชดังกล่าวสะท้อนลักษณะธรรมชาติของพืชพันธุ์ที่มีอยู่ในท้องถิ่นซึ่งอาจจะใช้คำศัพท์ที่เหมือนกันและแตกต่างกัน พื้นที่ใดที่มีพืชพันธุ์ธรรมชาติชนิดใดอยู่

มากก็จะปรากฏคำศัพท์เรียกชื่อพืชชนิดนั้น หรือมีชื่อที่หลากหลายและเป็นที่รู้จักของกลุ่มชน ต่างจากพื้นที่ที่พืชชนิดนั้นเริ่มไม่มีการเพาะปลูก หรือลดจำนวนลง คำเรียกชื่อพืชก็จะเริ่มไม่เป็นที่รู้จักและอาจสูญหายไปตามชนิดของพืชนั้นๆ ตัวอย่างเช่น ชุมเห็ดเทศ ลำตวน สันตะวา ผักขมเขียด พลับพลึง ลิเกา เริ่มไม่เป็นที่รู้จักในบางท้องถิ่น เป็นต้น การไม่ปรากฏของคำศัพท์เช่นนี้แสดงให้เห็นการเปลี่ยนแปลงในการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นซึ่งจะต้องพัฒนาและส่งเสริมให้คงสภาพธรรมชาติไว้ดังเดิมโดยเร่งด่วน

การศึกษาเกี่ยวกับคำเรียกชื่อพืชนอกจากจะสะท้อนการมีอยู่ของพืชพันธุ์แล้ว ยังสะท้อนให้เห็นถึงลักษณะสิ่งแวดล้อม วิถีชีวิต ความเชื่อ ประเพณีร่วมและระบบคิดที่สลับซับซ้อนแบบของคนไทยพื้นบ้านอีกด้วย เห็นได้จากกลวิธีการสร้างคำเรียกชื่อพืชที่มีโครงสร้างทางภาษาที่ซับซ้อน มีส่วนประกอบที่หลากหลาย

แตกต่างจากคำไทยทั่วไป และการใช้ภาษาแสดงจินตภาพ (imaginative language) ในแง่มุมต่าง ๆ

ประโยชน์ของการศึกษาคำเรียกชื่อพืชอีกประการหนึ่งคือ สร้างองค์ความรู้ด้านภาษาศาสตร์และภาษาศาสตร์ชาติพันธุ์ โดยเฉพาะคำศัพท์และมโนทัศน์พื้นบ้าน อาทิ วิทยาหน่วยคำ (morphology) ศัพท์วิทยา (lexicography) วิทยาภาษาถิ่น (dialectology) การจัดจำพวกแบบพื้นบ้าน (folk taxonomy) และอรรถศาสตร์ปริชาน (cognitive semantics)

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาลักษณะไวยากรณ์คำเรียกชื่อพืชของภาษาชาติพันธุ์ไทในภาคเหนือ
2. เพื่อเปรียบเทียบลักษณะและการใช้คำเรียกชื่อพืชระหว่างภาษาไทยมาตรฐานและภาษาชาติพันธุ์ไทในเขตภาคเหนือ และระหว่างภาษาชาติพันธุ์ไทในเขตภาคเหนือด้วยกัน
3. เพื่อศึกษาระบบการจำแนกและมโนทัศน์พื้นบ้านของชาติพันธุ์ไทในเขตภาคเหนือจากคำเรียกชื่อพืช

ทฤษฎีและกรอบแนวความคิดของโครงการวิจัย

ทฤษฎีที่ใช้เป็นแนวทางในการศึกษาไวยากรณ์คำเรียกชื่อพืช คือ ไวยากรณ์แนวทางหน้าที่นิยมแบบลักษณะภาษา (Functional-Typological Approach) นำโดย Talmy Givón (2001) ศึกษาภาษาควบคู่ไปกับบริบท (context) โดยเน้นเรื่องหน้าที่และการใช้ภาษา แสดงความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างและหน้าที่ของภาษาว่าต้องมีควบคู่กันไป โดยเปรียบเทียบข้ามภาษา (cross-linguistics) และอาศัยแนวคิดของกระบวนการกลายเป็นคำไวยากรณ์ (grammaticalization) และการไล่เลื่อมของหมวดหมู่ไวยากรณ์เป็นสำคัญ

นอกจากนี้ Givón ยังให้แนวคิดในเรื่องของการจำแนกหมวดหมู่ (categorization) ว่าหมวดหมู่ต่างๆ ไม่น่าจะมองว่าแยกจากกันโดยสิ้นเชิง เนื่องจากสรรพสิ่งมีคุณสมบัติที่เป็นสมาชิกของหมวดหมู่ได้มากกว่าหนึ่งหมวดหมู่ นั่นคือหมวดหมู่ต่างๆ ได้ทับซ้อนกันเป็นเรื่องปกติ สมาชิกของหมวดหมู่ในส่วนที่ไม่ทับซ้อนกับหมวดหมู่อื่นจะถือเป็นตัวแทนดีหรือสมาชิกต้นแบบ (prototypical member) ของหมวดหมู่ ในขณะที่สมาชิกที่อยู่ในส่วนที่ทับซ้อนกันจะมีคุณสมบัติของหมวดหมู่อื่นด้วย จึงไม่ใช่สมาชิกต้นแบบ (non-prototypical member) สมาชิกต่างๆ จะมีลักษณะนี้

ไม่เท่ากัน แตกต่างกันอย่างไล่ระดับจากมากไปหาน้อย การทับซ้อนกันของหมวดหมู่มีผลมาจากเกิดการเปลี่ยนแปลงของสมาชิกจากหมวดหมู่หนึ่งไปสู่อีกหมวดหมู่หนึ่ง หรือเป็นหมวดหมู่เกิดขึ้นใหม่ แนวคิดดังกล่าวนี้มีพื้นฐานมาจากแนวคิดเรื่องทฤษฎีต้นแบบ (Prototype Theory) ของนักอรรถศาสตร์กลุ่ม Roschian (Rosch, 1997) ยกตัวอย่างหมวดหมู่ไวยากรณ์ไทยในกรณีที่คำบ่งกลุ่มนาม (class terms) ในภาษาไทยที่มีลักษณะของคำนามและคำลักษณนามอยู่ด้วยกัน ดังที่ อัญชลี สิงห์น้อย (2551) ได้กล่าวว่าแม้ว่าคำบ่งกลุ่มนามเป็นหมวดหมู่ไวยากรณ์ที่แตกต่างจากคำนามและคำลักษณนาม แต่ความแตกต่างดังกล่าวยังคงมีการปรากฏใช้ที่คล้ายคลึงและทับซ้อนกันในปัจจุบัน การทับซ้อนกันของหมวดหมู่ไวยากรณ์ดังกล่าวมีผลมาจากกระบวนการกลายเป็นคำไวยากรณ์จากคำนามสู่คำลักษณนาม โดยอาจมีหมวดหมู่คำบ่งกลุ่มนามเป็นขั้นตอนในระหว่างซึ่งในหมวดหมู่ของคำนามและคำลักษณนามจะมีทั้งสมาชิกต้นแบบและสมาชิกที่ไม่ใช่ต้นแบบปนอยู่ด้วยกัน อันเป็นเรื่องปกติของกระบวนการเปลี่ยนแปลงหมวดหมู่ทางไวยากรณ์ที่ยังคงทิ้งร่องรอยที่มาของการเป็นหมวดหมู่เดิมไว้

การจำแนกประเภทคำแบบจัดจำพวกหรือจัดระดับกระทำได้ในหลายมุมมองที่แตกต่างกันออกไป การจำแนกประเภทแบบพื้นบ้านที่ปรากฏในงานวิจัยนี้จะแตกต่างจากการจำแนกประเภททางชีววิทยา (biological taxonomy) โดยที่การจำแนกแบบพื้นบ้านจะสะท้อนให้เห็นว่าคนทั่วไปเห็นโลกอย่างไร เช่นคำว่า *ปลาวาฬ* จะถูกจัดประเภทแบบพื้นบ้านรวมไว้ภายใต้คำว่า *ปลา* ในขณะที่ชีววิทยา *ปลาวาฬ* จะรวมอยู่ภายใต้ *สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม* (mammal) เช่นเดียวกันกับ *เสือ สิงโต สุนัข ฯลฯ* (อัญชลี, 2548)

แนวคิดและทฤษฎีอีกแนวทางหนึ่งที่เป็นพื้นฐานงานวิจัยนี้คือภาษาศาสตร์ปริชาน (cognitive linguistics) หนึ่งในบรรดาผู้นำคนสำคัญคือ Lackoff (1987) ซึ่งผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดดังกล่าวมาวิเคราะห์ความหมายของคำเรียกชื่อพืช โดยทฤษฎีนี้เห็นว่าการให้ความหมายกับสรรพสิ่งต่างๆ ก็คือการจัดหมวดหมู่ของสรรพสิ่ง เช่น เราให้ความหมายของสิ่งมีชีวิตชนิดหนึ่งว่าเป็น ‘นกขนาดเล็กซึ่งพบทั่วไปในประเทศไทย’ นั่นก็คือเราจัดหมวดหมู่สิ่งมีชีวิตนั้นว่าอยู่ในหมวดหมู่สิ่งมีชีวิตที่เรียกว่า นก และมีหมวดหมู่ย่อย

เป็น *นกกะจอก* การให้ความหมายหรือจัดหมวดหมู่กับสิ่งต่างๆ จะอยู่ในกรอบสังคมวัฒนธรรม สภาพแวดล้อม และประสบการณ์ของบุคคลหรือกลุ่มชนนั้นๆ แต่ละกลุ่มชนที่มีพื้นฐานทางสังคมวัฒนธรรม สภาพแวดล้อม และประสบการณ์แตกต่างกันจึงมีระบบความหมายหรือการจัดหมวดหมู่สรรพสิ่งรอบกายที่แตกต่างกัน ดังที่ได้ยกตัวอย่างไปข้างต้นเรื่องของปลาวาฬที่หากจัดหมวดหมู่ในแวดวงวิชาการตามแนวทางวิทยาศาสตร์จะอยู่ในหมวดหมู่สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมซึ่งเป็นสัตว์เลือดอุ่นจำพวกเดียวกันกับช้าง เสือ วัว ฯลฯ แต่ถ้าหากอยู่ในมุมมองพื้นบ้านทั่วไปก็จะมองว่าเป็นปลาซึ่งเป็นสัตว์น้ำหรือสัตว์เลือดเย็นเช่นเดียวกันกับปลาหู ปลาฉลาม หรือปลาทะเลทั่วไป หมวดหมู่แต่ละหมวดหมู่จะมีทั้งสมาชิกที่เป็นต้นแบบและไม่ใช่ต้นแบบ เช่น *นกกะจอก* เป็นสมาชิกต้นแบบของหมวดหมู่ *นก* ในสังคมวัฒนธรรมแบบไทย เพราะสามารถเป็นตัวแทนที่ดีของนกได้ ในขณะที่ *ไก่ฟ้า* *นกกะจอกเทศ* *นกเพนกวิน* ฯลฯ เป็นตัวอย่างที่ไม่ดีเท่า นอกจากการจัดหมวดหมู่สรรพสิ่งแล้ว การกระทำหรือพฤติกรรมต่างๆ ก็ถูกจำแนกหมวดหมู่ในกรอบของวัฒนธรรมและประสบการณ์ด้วยเช่นกัน (Singnoi, 2006)

นอกจากนี้รายละเอียดเรื่องของความหมายของสรรพสิ่งต่างๆ ยังมีความแตกต่างกันในแต่ละกลุ่มภาษาวัฒนธรรม นั่นคือมีการแยกความหมายออกเป็นประเภทต่างๆ ตามมโนทัศน์ของกลุ่มชน เช่น ความหมายตรงหรือความหมายจำเพาะ (proper) ความหมายนามนัย (metonymy) ความหมายอุปลักษณ์ (metaphor) ฯลฯ เรื่องที่สนใจศึกษาอีกมาก คือความหมายอุปลักษณ์ ซึ่งเป็นการให้ความหมายที่เปรียบกับสิ่งอื่นหรือการกระทำอื่นๆ ตามพื้นฐานด้านวัฒนธรรมและประสบการณ์ของผู้ให้ความหมายนั้นๆ ยกตัวอย่างเช่น คนที่มีสภาพสกปรกมักจะถูกเปรียบเหมือนสุนัขในสังคมวัฒนธรรมไทย ในขณะที่ในสังคมวัฒนธรรมตะวันตกมีทัศนคติที่ติดอสุณัยซึ่งมองว่าเป็นเพื่อนที่ดีที่สุดของมนุษย์ คนที่มีสภาพสกปรกจะถูกเปรียบเป็นสิ่งอื่นแทน เช่น หมู เป็นต้น

ระเบียบวิธีวิจัย

1. พื้นที่ศึกษา

สำหรับงานวิจัยเรื่องคำเรียกชื่อพืชในภาษากลุ่มชาติพันธุ์ไทในเขตภาคเหนือนี้ครอบคลุม 17 จังหวัด ได้แก่ เชียงใหม่ เชียงราย น่าน แม่ฮ่องสอน ลำพูน

ลำปาง พะเยา แพร่ อุตรดิตถ์ ตาก สุโขทัย พิษณุโลก เพชรบูรณ์ พิจิตรกำแพงเพชร อุทัยธานี และนครสวรรค์ ประกอบด้วยกลุ่มชาติพันธุ์ที่พูดภาษาตระกูลไท 20 กลุ่ม ตามการศึกษาของ กาญจนา เจริญชัย และคณะ (2536) และสุวิไล เปรมศรีรัตน์ และคณะ (2547) ได้แก่ ไทยกลาง ไทยสุโขทัย ไทยสุพรรณบุรี ไทยคำเมือง (ไทยยวน) ไทยชิน ไทยลื้อ ไทยห่า ไทยใหญ่ ไทยยอง ไทยนครไทย ไทยเลย ไทยหล่มสัก ไทยโคราช ไทยอีสาน ไทยโซ่ง (ไทยดำ) ไทยพวน ไทยครั่ง ไทยเงี้ยว ไทยดี และไทยลาวเวียง (ลาวกลาง) โดยมีพื้นที่จุดเก็บข้อมูลภาษากลุ่มชาติพันธุ์ละ 1 จุด รวม 20 จุด

2. การเก็บและรวบรวมข้อมูล

2.1 เกณฑ์ในการคัดเลือกผู้บอกภาษาที่สำคัญ คือเป็นเกษตรกรเพศชายหรือเพศหญิงที่มีอายุ 40 ปีขึ้นไป มีการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 มีภูมิลำเนาในพื้นที่ที่เป็นจุดเก็บข้อมูลไม่เคยโยกย้ายไปอยู่ที่อื่น และใช้ภาษาถิ่นของตนเองในชีวิตประจำวัน

2.2 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลเป็นรายการคำเรียกชื่อพืชภาษาไทยมาตรฐานของ สรุจคนาง แก้วน้ำดี (2536) ซึ่งมีจำนวน 174 ชื่อ

2.3 วิธีการเก็บข้อมูลกระทำโดยผู้วิจัยให้ผู้บอกภาษาดูภาพหรือตัวอย่างของจริงจากพืช ภาพใดชัดเจน ผู้บอกภาษาเข้าใจดี แน่ใจ และให้ข้อมูลได้โดยทันที ผู้วิจัยจะบันทึกข้อมูลคำศัพท์นั้นไว้ แต่ถ้าภาพใดไม่ชัดเจนว่าเป็นพืชชนิดใด ผู้วิจัยจะซักถามลักษณะของพืชที่ผู้บอกภาษากล่าวถึง แล้วดูว่าตรงกับศัพท์ที่ต้องการทดสอบหรือไม่ ถ้าตรงจะบันทึกคำศัพท์นั้นไว้ ถ้าไม่ตรง ผู้วิจัยจะอธิบายลักษณะสำคัญของพืชในศัพท์ที่กำลังทดสอบให้ผู้บอกภาษาทราบ และซักถามจนกว่าผู้บอกภาษาจะเข้าใจ

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

เมื่อรวบรวมข้อมูลแล้วผู้วิจัยจะนำคำเรียกชื่อทั้งหมดมาบันทึกในตารางแสดงคำศัพท์โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์มีวิธีการวิเคราะห์คำศัพท์ ดังนี้

3.1 พิจารณาลักษณะภาษาคำเรียกชื่อพืชในแต่ละ ภาษาถิ่น ได้แก่ โครงสร้างคำ ส่วนประกอบและความสัมพันธ์ทางไวยากรณ์ของส่วนประกอบ

3.2 เปรียบเทียบลักษณะคำเรียกชื่อพืชระหว่างภาษาไทยมาตรฐานและภาษากลุ่มชาติพันธุ์ไทและระหว่างภาษากลุ่มชาติพันธุ์ไทด้วยกันโดยยึดภาษาไทยมาตรฐานเป็นหลัก

3.3 วิเคราะห์ความหมายของหน่วยศัพท์และจัดประเภทความหมาย เช่น ความหมายจำเพาะ (proper meaning) หรือความหมายเชิงภาพพจน์ (figurative meaning) เป็นต้น และพิจารณาหน่วยศัพท์ที่มีความหมายแสดงจินตภาพ เพื่อหาบทกวีพื้นบ้านของกลุ่มชาติพันธุ์ไทในภาคเหนือ

ผลการวิจัย

ลักษณะไวยากรณ์คำเรียกชื่อพืชในภาษากลุ่มชาติพันธุ์ไทในเขตภาคเหนือ

คำเรียกชื่อพืชพื้นเมือง (folk plant names) ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทในภาคเหนือ นั้น มีความเป็นระบบเช่นเดียวกันกับชื่อทางวิทยาศาสตร์ แต่มีความแตกต่างออกไปทั้งในเรื่องของโครงสร้างไวยากรณ์และโครงสร้างความหมายสำหรับโครงสร้างทางภาษานั้นมีความซับซ้อนกว่าชื่อทางวิทยาศาสตร์ ตลอดจนชื่ออื่นๆ เช่น ชื่อบุคคล ชื่อสถานที่ ชื่อสิ่งของ ฯลฯ คำเรียกชื่อพืชที่สมบูรณ์จะประกอบด้วยส่วนประกอบใหญ่ถึง 4 ส่วน ได้แก่ คำบ่งกลุ่มพืช (plant class terms, PCT) หน่วยคำบ่งกลุ่มพืช (plant class morphemes, PCIM) แก่นชื่อ (core) และคำขยายชื่อพืช (modifiers, MOD) ตามลำดับรายละเอียดดังนี้

ส่วนประกอบคำเรียกชื่อพืช

ส่วนประกอบของคำเรียกชื่อพืชทั้ง 4 ส่วนดังที่ได้กล่าวไปแล้วมีรายละเอียดดังนี้

1. แก่นชื่อพืช แก่นชื่อพืชคือคำศัพท์ (lexical items) ที่โดยทั่วไปแล้วสามารถแสดงความแตกต่างของชนิดพืชได้ มักเป็นคำที่ภาษากลุ่มชาติพันธุ์ไทใช้ร่วมกัน แม้ว่าอาจมีรูปแบบและ/หรือมีส่วนประกอบอื่นประกอบแตกต่างกันไปก็ตาม ยกตัวอย่าง เช่น

แก่นชื่อ	ไทยมาตรฐาน	ไท 1	ไท 2	ไท 3	ไท 4	ไท 5
“กระจับ/จับ”	กระจับ	หมะจับ	มะจับ	หมักกระจับ	หมักจับ	บักกะจับ
“กระเทือ/เทือ”	กระเทือ	หัวกะเทือ	หัวเทือ	หน่อกะเทือ	อือเทือ	อือเทือ
“ขึ้นฉ่าย”	ขึ้นฉ่าย	ผักขึ้นฉ่าย	ผักช่าย	ใบขึ้นฉ่าย	ใบขึ้นช่าย	ต้นขึ้นฉ่าย

อย่างไรก็ตามมีพืชจำนวนไม่น้อยที่แก่นชื่อพืชยังไม่สามารถแยกแยะให้เห็นความแตกต่างได้ หรือพืชนั้นๆ มีชนิดย่อยๆ ลงไปอีกเป็นจำนวนแตกต่างกันไป จึงต้องมีคำขยายพืชระบุชนิดย่อยของพืชนั้นๆ เช่น

มะเขือ มีชนิดย่อยเป็น มะเขือแจ้ (มะเขือขึ้น) มะเขือแคว้ง (มะเขือพวง) มะเขือท่าม้า (มะเขือยาว) มะเขือมาน (มะเขือเทศ) มะเขือกรอบ (มะเขือเปราะ) มะเขือลาย (มะเขือเสวย)

ถั่ว มีชนิดย่อยเป็น ถั่วฝักยาว ถั่วพู ถั่วลิสง ถั่วเขียว ถั่วเหลือง ถั่วแปบ

พริก มีชนิดย่อยเป็น พริกแต้ (พริกขี้หนู) พริกพัว (พริกขี้ฟ้า) พริกป้อม (พริกไทย)

บัว มีชนิดย่อยเป็น บัวบก บัวสาย บัวหลวง แก่นชื่อพืชส่วนใหญ่พบเป็นคำนาม มีโครงสร้างภาษาแบ่งได้เป็น 4 ประเภท ได้แก่

1. คำมูล (simple words) อาจเป็นคำพยางค์เดียวหรือคำหลายพยางค์ก็ได้

1.1 คำพยางค์เดียว เช่น เพา(กะเพรา) เจ้า(จั่ว) ช้อน (พุดช้อน) หมาก ฯลฯ

1.2 คำหลายพยางค์ เช่น กะชาย (กระชาย) ดังงา (กระดังงา) ฯลฯ

มีแก่นชื่อพืชจำนวนหนึ่งเป็นคำกริยา เช่น ช้อน (พุดช้อน) ฯลฯ

2. คำประสม (compounds) เช่น แม่หม้าย (ผกากรอง) คะนองมัว (สันตะวา) เขียวหวาน (ส้มเขียวหวาน)

3. คำนามสังเคราะห์ (nominalized nouns) ซึ่งมาจากกริยาลีหรือประโยค

3.1 นามวลี เช่น สามเดือน (บานไม่รู้โรย) ขาเขียด (ผักขาเขียด) ฯลฯ

3.2 กริยาลี เช่น ต่อยยุบ (ไมยราบ) พองแวบ (ไมยราบ) กระตืบยวบ (ไมยราบ)

3.3 ประโยค เช่น ผ่าลายห่อทอง (กระทกรก) สามปีบ่เหี่ยว (บานไม่รู้โรย) ดาวล้อมเดือน (ผกากรอง) หมาเหี่ยว (ตำแย) ฯลฯ

4. คำซ้อน (synonymous words) ซึ่งมีทั้งคำซ้อนเสียงและคำซ้อนความหมาย

4.1 คำซ้อนเสียง เช่น โถบแถบ (สันตะวา) ก้อมก้อ (แมงลัก) ฮองแสง (โสน) ฯลฯ

4.2 คำซ้อนความหมาย เช่น จอกแหน (จอก) ชิงกระชาย(กระชาย) หีมมอย(กระทรก) ฯลฯ

2. คำบ่งกลุ่มพืช

คำบ่งกลุ่มพืชเป็นหน่วยคำอิสระปรากฏได้โดยลำพัง ใช้แสดงระดับที่เหนือสุดในระบบการแบ่งกลุ่มแบบพื้นบ้าน (folk taxonomy) หากปรากฏจะปรากฏในตำแหน่งแรกของคำเรียกชื่อพืช คำบ่งกลุ่มพืชพบ 3 กลุ่ม ได้แก่ คำบ่งกลุ่มพืชทั่วไป (generic class terms, GnCIT) คำบ่งกลุ่มส่วนประกอบพืช (plant part class terms, PpCIT) และคำบ่งกลุ่มหน้าที่พืช (functional class terms, FCIT) สามารถปรากฏพร้อมกันได้ทั้งสามกลุ่ม ซึ่งหากปรากฏมากกว่าหนึ่งกลุ่มมักจะเรียงกันตามลำดับ เช่น

GnCIT-Core เช่น ต้นเปื่อย (ตะแบก)

PpCIT-FCIT-Core เช่น เคียวผักปิ้ง (ผักปลัง)

GnCIT-PpCIT-FCIT-Core เช่น ต้นดอกไม้ไหว (ดาวกระจาย)

2.1 คำบ่งกลุ่มพืชทั่วไป ใช้บ่งว่าแก่นชื่อนั้นๆ เป็นพืชชนิดหนึ่งไม่ใช่สิ่งมีชีวิตอื่น ๆ ซึ่งรวมคนและสัตว์ คำบ่งกลุ่มประเภทที่พบ ได้แก่

ต้น เช่น ต้นตาล ต้นแบก (ตะแบก) ต้นเจ้าชู (หญ้าเจ้าชู) ฯลฯ

เต็น เป็นรูปแปรเสียงของ ต้น เช่น เต็น แอ้ว (อ้อย) เต็นนุ่น (นุ่น) เต็นแหน (จอก) ฯลฯ

กก เช่น กกโพ ฯลฯ

เกล้า เช่น แก้วเคียน (ตะเคียน) แก้วเปื่อย (ตะแบก) แก้วโพ ฯลฯ

เผื่อ/ ผื่อ เช่น เผื่อปู (ต้นพลู)

2.2 คำบ่งกลุ่มส่วนประกอบพืชใช้บ่งส่วนประกอบพืชที่เด่นที่สุดหรือส่วนประกอบพืชที่นำมาใช้ประโยชน์ได้ คำบ่งกลุ่มส่วนประกอบพืชที่พบมีดังนี้

ดอก/วอก ใช้กับพืชใช้ดอก/ไม้ดอก เช่น ดอกเข็ม ดอกแก้ว ดอกเฟื่องฟ้า วอกเข็ม (ดอกเข็ม) วอกแก้ว (ดอกแก้ว) วอกเฟื่องฟ้า (ดอกเฟื่องฟ้า) ฯลฯ

ใบ ใช้กับพืชใช้ใบ/ไม้ใบ เช่น ใบชะพลู (ข้าพลู) ใบชะลาบ (สาระแหน่) ใบเตย ฯลฯ

ลูก ใช้กับพืชใช้ผลหรือหัว เช่น ลูกยอ ลูกท่อน (กระท้อน) ลูกขามป้อม (มะขามป้อม) ฯลฯ

หัว/โห ใช้กับพืชใช้รากซึ่งเป็นหัว เช่น หัวสิงโค (ตะไคร้) หัวเทียม (กระเทียม) โหข่า (ข่า) ฯลฯ

หน่อ ใช้กับพืชใช้หน่อ เช่น หน่ออีป้อ (กระทือ) ฯลฯ

เถา/เคือ/ย่าน ใช้กับพืชเถาเด่น เช่น เถา ยายเถา (ลิเถา) เคือย่านาง ย่านผักปิ้ง (ผักปลัง) ฯลฯ

สาย ใช้กับพืชใช้สาย (ก้านบัว) เช่น สายบัว (บัวสาย) ฯลฯ

ยอด ใช้กับพืชใช้ยอด เช่น ยอดมะเลียบ (เลียบ) ยอดตองนก (กระทรก) ฯลฯ

หนาม ใช้กับพืชหนามเด่น เช่น หนามอีราบ (ไมยราบ) ฯลฯ

2.3 คำบ่งกลุ่มหน้าที่พืช ใช้บ่งลักษณะการนำพืชไปใช้งาน ซึ่งแบ่งเป็นกลุ่มย่อยๆ ได้แก่

ธัญพืช (grains) หรือพืชข้าวกล้าให้เมล็ดเป็นอาหารหลัก คือ ข้าว เช่น ข้าวป้าง (ข้าวฟ่าง) ข้าวอาน (ข้าวเจ้า) ข้าวนี้้ง (ข้าวเหนียว) ฯลฯ

พืชกินได้ (eatable plants) ใช้ประกอบอาหาร คือ ผัก เช่น ผักกระถิน ผักกุ่มน้ำ ผักขี้เหล็ก ฯลฯ

พืชวัสดุ (materials) ใช้เป็นวัสดุก่อสร้าง คือ ไม้ เช่น ไม้เปื่อย (ตะแบก) ไม้สำสำ (ฉำฉา) ฯลฯ

พืชยา (medicinal plants) ใช้รักษาโรค คือ วาน เช่น วานไพล วานชน (พลับพลึง) ฯลฯ

วัชพืช (useless plants) ใช้เป็นอาหารไม่ได้ หรือแม้กระทั่งใช้ประโยชน์ไม่ได้ คือ หญ้า เช่น หญ้าหันไก่ หญ้าปั่นฮ้าง หญ้าขี้ล่อ ฯลฯ

3. หน่วยคำบ่งกลุ่มพืช

หน่วยคำบ่งกลุ่มพืชเป็นหน่วยคำไม่อิสระ (bound morpheme) จะปรากฏโดยลำพังโดยปราศจากแก่นชื่อไม่ได้ โดยทั่วไปแล้วหากหน่วยคำบ่งกลุ่มพืชปรากฏจะอยู่ในตำแหน่งต่อจากคำบ่งกลุ่มพืช เช่น

PCIT-PCIM-Core เช่น ผักอีวา (สันตวา)

หญ้าบะนัวหมู (หญ้าเจ้าชู)

หนามอีราบ (ไมยราบ)

หน่วยคำบ่งกลุ่มพืชพบแบ่งได้ 3 กลุ่ม ได้แก่ หน่วยคำบ่งกลุ่มผล (fruit class markers, FrCIM) หน่วยคำบ่งกลุ่มเพศสภาพ (gender class markers, GdCIM) และหน่วยคำบ่งกลุ่มจำนวน (numeral class markers, NuCIM)

3.1 หน่วยคำบ่งกลุ่มผล ใช้บ่งว่าแก่นชื่อนั้น ๆ เป็นพืชที่มีผล ฝัก เมล็ด หรือหัว(ราก) ซึ่งส่วนใหญ่กินได้พบมากกว่าหนึ่งหน่วยคำ ดังนี้

หมาก เช่น หมากขามป้อม (มะขามป้อม) หมากชมพู หมากนิ้ว (แห้ว) ฯลฯ
หมัก เช่น หมักหมี่ (ขนุน) หมักจับ (กระจับ) หมักจั่ว ฯลฯ

หม่า เช่น หม่าหนูน (ขนุน) ฯลฯ
หมะ เช่น หมะหนูน (ขนุน) หมะเขาควย (กระจับ) หมะถั่ว (ถั่วฝักยาว) ฯลฯ

มะ เช่น มะถั่วลายเสือ (ถั่วฝักยาว) มะบวบ (บวบ) มะหมื่น(ฝรั่ง) ฯลฯ

จากหลักฐานที่ปรากฏให้เห็นได้นั้น สามารถอธิบายได้ว่าหน่วยคำบ่งกลุ่มผลทั้งห้าหน่วยคำมีที่มาจากหน่วยคำเดียวกัน คือ *หมาก* ซึ่งเป็นคำศัพท์ (lexical item) หมายถึง พืชชนิดหนึ่ง (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542, 2546) ดังปรากฏเป็นแก่นชื่อในภาษาชาติพันธุ์ไททุกกลุ่ม ต่อมาได้เปลี่ยนแปลงโดยผ่านกระบวนการกลายเป็นคำไวยากรณ์ (grammaticalization) เกิดการเปลี่ยนแปลงความหมายในลักษณะการเลื่อนความหมาย (semantic bleaching) โดยมีความหมายกว้างออก (generalization) หมายถึง ผลของพืชทั่วไปและจะปรากฏกับแก่นชื่อพืชทุกครั้ง จึงมีสถานะเป็นคำไวยากรณ์ (grammatical word) และเมื่อปรากฏในบริบทที่ต้องตามด้วยชื่อพืชบ่อยครั้ง เช่น *หมากป้าว* (มะพร้าว) เกิดการ “กร่อน” เสียงในลำดับที่เริ่มจากการลดความยาวของเสียงสระจาก *หมาก* /māk/ เป็น *หมัก* - /māk-/ ต่อมาเกิดการสูญเสียพยัญชนะท้าย จาก *หมัก* - /māk-/ เป็น *หมะ* - /mà-/ ซึ่งบางครั้งก็พบว่ายังคงใช้สระเสียงยาวอยู่คือ *หม่า* - /māa-/ เช่น *หม่าหนูน* (ขนุน) และต่อมาเกิดการเปลี่ยนเสียงวรรณยุกต์จากวรรณยุกต์ต่ำระดับเป็นกลางระดับ จาก *หมะ* - /mà-/ และ *หม่า* - /māa-/ เป็น *มะ* - /ma-/ ปัจจุบันพบรูปแปรทั้งหมดใช้ในความหมายที่กว้างออกไปอีกหมายรวมถึงพืชกินผล พืชกินฝัก พืชกินเมล็ด หรือเมล็ด พืชกินหัว หรือแม้กระทั่งพืชอื่นๆ ที่ไม่มีผล ฝัก เมล็ดหรือเมล็ด หรือหัว ที่ใช้เป็นประโยชน์ได้ดังที่ปรากฏในบางถิ่น ดังตัวอย่างต่อไปนี้

พืชกินผล เช่น *หมากป้าว* (มะพร้าว) *หมักขามป้อม* (มะขามป้อม) *หม่าหนูน* (ขนุน) *หมะกูด* (มะกรูด) *หมะผัก* (ผัก)

พืชกินฝักหรือเมล็ด เช่น *หมากค้อนก้อม* (มะรุม) *หมะถั่วฝักยาว* (ถั่วฝักยาว) *หมะถั่วปู้* (ถั่วพู) *หมะเหนียง* (หมาม่วย)

พืชกินเมล็ดหรือเมล็ด เช่น *หมากเผ็ดแล* (พริกขี้หนู) *หมักตะวัน* (ทานตะวัน) *หมะปัด* (พริกไทย)

พืชกินหัว เช่น *หมากนิ้ว* (แห้ว) *หมากชะตุ้ม* (มันแกว) *หมะมันตั้ง* (มันสำปะหลัง) *มะแก้ว* (มันแกว)

พืชกินเมล็ด เช่น *หมักตะวัน* (ทานตะวัน) *หมะถั่วเขียว* (ถั่วเขียว) *หมะแปบ* (ถั่วแปบ)

พืชอื่นๆ เช่น *หมักโบท* (สันตะวา) *มะปอบ* (กำปู) *หมากชมพู* (หางนกยูง) *หมะตาล* (ตาล) *หมะหนาม* (ชะเลียด)

ดังนั้นด้วยสาเหตุที่ *หมาก* มีการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว จึงพบ *หมาก/หมัก* มีหลายหน้าที่ในตำแหน่งต่างๆ ดังนี้

ตำแหน่งแก่นชื่อพืช เช่น *เดินหมากหลาว* (หมาก) (GnCIT-Core-Mod) *บักหมาก* (หมาม่วย) (GdCIM-Core)

ตำแหน่งคำบ่งกลุ่มส่วนประกอบพืช เช่น *หมักหญ้าขวก* (หญ้าเจ้าชู้) (PpCIT-FCIT-Core)

ตำแหน่งหน่วยคำบ่งกลุ่มผล เช่น *โหหมากชะตุ้ม* (มันแกว) (PpCIT-FrCIM-Core) *หมากโหม่ง* (มะม่วง) (FrCIM-Core)

3.2 หน่วยคำบ่งกลุ่มเพศสภาพ ใช้บ่งว่าแก่นชื่อนั้น ๆ เป็นเพศหญิงหรือเพศชายเช่นเดียวกันกับที่ปรากฏกับชื่อคน ในภาษากลุ่มชาติพันธุ์ไทภาคเหนือพบปรากฏดังนี้

เพศชาย ได้แก่ *บัก* - /บะ- เช่น *บักชมพู* *บักถั่วแต้* (ถั่วเหลือง) *บักจั่ว* (จั่ว) *หมากบะป้าว* (มะพร้าว) *บะชมพู* *บะแปบ* (ถั่วแปบ) เพศหญิง ได้แก่ *อี* - *นาง* - และ *ยาย* - เช่น *อีหนูน* (ขนุน) *อีกุ้งแกง* (ทับทิม) *อีน้อย* (บวบเหลี่ยม) *นางลัก* (แมงลัก) *เอายายเภา* (ลิเภา)

3.3 หน่วยคำบ่งกลุ่มจำนวน ใช้บ่งว่าแก่นชื่อนั้น ๆ เป็นพหูพจน์ (plural) พบดังนี้

กำ / *กะ* เช่น *กำไฟ* (ไฟล) *หัวกะไฟ* (ไฟล)

หมู่ เช่น *หมู่ฮอย* (มะระขี้นก)

หน่วยคำบ่งกลุ่มผลและหน่วยคำบ่งกลุ่ม
เพศสภาพอาจพบปรากฏพร้อมกันโดยสลับตำแหน่งได้
ดังนี้

FrCIM-GdCIM-Core เช่น มะอีรัม (มะรุม)

GdCIM-FrCIM-Core เช่น บักมะระ (มะระจีน)

4. คำขยายชื่อพืช

คำขยายชื่อพืชเป็นคำที่ระบุชนิดย่อยของพืช
หากมีชนิดย่อยแตกต่างออกไปอีกดังที่ได้กล่าวไปแล้ว
ข้างต้น หากปรากฏจะอยู่ในตำแหน่งขวาของแก่นชื่อ
คำขยายพืชพบในโครงสร้างทั้งที่เป็นคำและวลี ดังนี้

คำ พบทั้งคำนามและคำกริยา เช่น หอมขาว
(กระเทียม) กล้วยใต้ (กล้วยน้ำว่า) ชิงแมงดา (กะทือ)
ก้อมก้อมดำ (กะเพรา) บัวลอย (จอก) มะเผ็ดหลง
(พริกชี้ฟ้า) หมักแดงจิง (แตงไทย) ฯลฯ

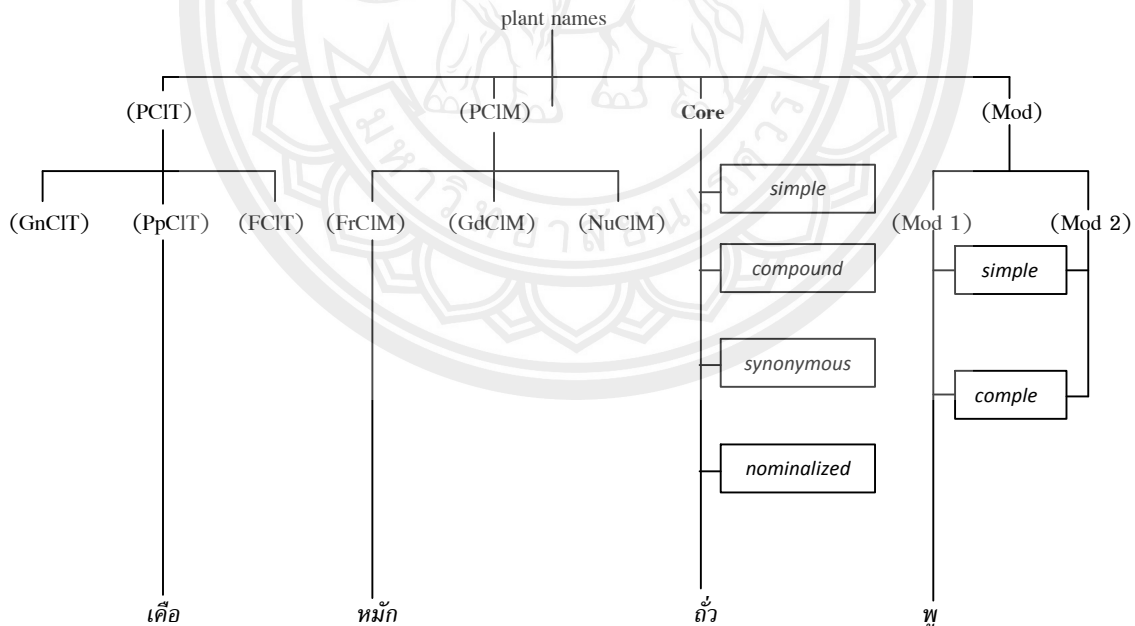
วลี พบทั้งนามวลีและกริยวลี เช่น ถั่วฝักอี
(ถั่วฝักยาว) มะถั่วไล่เสือ (ถั่วฝักยาว) ดอกคำขี้วัว
(ผกากรอง) สะलग้านขาว (แมงลัก) มะเผ็ดชี้ฟ้า
(พริกชี้ฟ้า) ฯลฯ

คำขยายชื่อพืชอาจมีมากกว่าหนึ่งคำหรือหนึ่งชุด
เพื่อแจกแจงชนิดย่อยของพืชต่อไปอีก หากคำขยายแรก
คำเดียวไม่สามารถแยกแยะชนิดพืชได้ ดังตัวอย่าง

มันแกวลาว มีคำขยายสองคำคือ แกว และลาว
คำว่า แกว ขยาย มัน ว่าเป็น มันแกว (มันเทศ) ซึ่งเป็น
มันชนิดหนึ่ง หากขยายด้วย ลาว ต่อเป็น มันแกวลาว
จะหมายถึงมันแกวในภาษาไทยมาตรฐาน

มะเขือกอบลาย มีคำขยายสองคำคือ กอบ
(กรอบ) และลาย คำว่า กอบ ขยาย มะเขือ ว่าเป็น
มะเขือกอบ (มะเขือเปราะ) ซึ่งเป็นมะเขือชนิดหนึ่งที่มี
ลักษณะกรอบ หากขยายด้วย ลาย เป็น มะเขือกอบลาย
จะหมายถึงมะเขือเสวย ซึ่งมีลักษณะทั้งกรอบและลายสอง
ลักษณะรวมกัน

ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว สามารถสรุปโครงสร้างที่
แสดงส่วนประกอบ ตำแหน่ง และหน้าที่ของส่วนประกอบ
ของคำเรียกชื่อพืชที่เต็มรูปแบบของภาษาชาติพันธุ์ไท
ในภาคเหนือในภาพรวมได้ดังนี้

รูปที่ 1 โครงสร้างของคำเรียกชื่อพืชภาษาชาติพันธุ์ไทในภาคเหนือ

แผนภูมิแสดงให้เห็นว่าคำเรียกชื่อพืชที่สมบูรณ์อาจประกอบด้วยส่วนประกอบถึง 4 ส่วนใหญ่ปรากฏพร้อมกันได้แก่ คำบ่งกลุ่มพืช (PCIT) เช่น เคื่อ หน่วยคำบ่งกลุ่มพืช (PCIM) เช่น หมัก แก่นชื่อ (Core) เช่น ถั่ว และคำขยายชื่อพืช (Mod) เช่น พู แก่นชื่อเป็นส่วนที่จำเป็น ต้องปรากฏเสมอพบเป็นได้ทั้งในลักษณะที่เป็นคำมูล (simple) คำประสม (compound) คำซ้อน (reduplicated) และคำนามสังเคราะห์ (nominalized) คำบ่งกลุ่มพืชอาจปรากฏหรือไม่ก็ได้ แบ่งได้เป็น 3 กลุ่มย่อย คือ คำบ่งกลุ่มพืชทั่วไป (GnCIT) คำบ่งกลุ่มส่วนประกอบพืช (PpCIT) และคำบ่งกลุ่มหน้าพืช (FCIT) ซึ่งอาจปรากฏครั้งเดียวพร้อมกัน ได้ทั้ง 3 กลุ่มตามลำดับ หน่วยคำบ่งกลุ่มพืชอาจปรากฏหรือไม่ก็ได้

แบ่งได้เป็น 3 กลุ่มย่อย คือ หน่วยคำบ่งกลุ่มผล (FrCIM) หน่วยคำบ่งกลุ่มเพศสภาพ (GdCIM) และหน่วยคำบ่งกลุ่มจำนวน (NuCIM) ซึ่งไม่อาจปรากฏพร้อมกันได้ในครั้งเดียวกัน คำเรียกชื่อพืชอาจมีคำขยายปรากฏร่วมได้ถึง 2 ชุด คือ (Mod 1) และ (Mod 2) เพื่อแยกชนิดย่อยของพืชต่อไปอีก คำขยายเป็นได้ทั้งคำมูล (simple) และคำที่มีโครงสร้างซับซ้อน (complex) ทั้งนี้ คำเรียกชื่อพืชอาจปรากฏได้หลายรูปแบบแตกต่างกันไปตามประเภทและจำนวนของส่วนประกอบ โดยทุกรูปแบบต้องมีแก่นชื่อเสมอ ส่วนการปรากฏของส่วนประกอบ ย่อยต่าง ๆ พบกระจายอยู่ในทุกตำแหน่ง ดังนี้

ตารางที่ 1 การปรากฏของส่วนประกอบคำเรียกชื่อพืชในตำแหน่งต่าง ๆ

PCIT		PCIM			Core	Mod 1	Mod 2
GnCIT	PpCIT	FCIT	FrCIM	GdCIM			
					สมแล้ง		
					หอม	ขาว	
				บัก	หมี		
			มะ		เชื้อ		
			มะ		เชื้อ	กอบ	ลาย
			หมาก	บะ	ป้าว		
		ว่าน			ไพล		
		ผัก		อี	เหม็น		
		ผัก	มะ		เคี้ยว		
	หน่อ				กะทือ		
	หนาม			อี	ราบ		
	หัว		หมาก		ชะตุม		
	ใบ	หญ้า			เมื่องวาย		
ต้น					กุ่ม		
แก้ว				บะ	ป้าว		
ต้น		ไม้			เปื่อย		
ต้น	ดอก	ไม้			ไหว		

การเปรียบเทียบลักษณะและการใช้คำเรียกชื่อพืช
การเปรียบเทียบลักษณะและการใช้คำเรียกชื่อพืช
ระหว่างภาษาไทยมาตรฐานและภาษาชาติพันธุ์ไทใน
ภาคเหนือ

การเปรียบเทียบลักษณะและการใช้คำเรียกชื่อพืช
ในภาษาชาติพันธุ์ไทในเขตภาคเหนือนั้น พบทั้งที่เป็น

การใช้คำเรียกชื่อพืชคำเดียวกันกับภาษาไทยมาตรฐาน
และการใช้คำเรียกชื่อพืชคนละคำกัน

1. การใช้คำเรียกชื่อพืชคำเดียวกัน

ในจำนวนชนิดพืชทั้งหมด 174 ชนิดในภาษาไทย
มาตรฐานนั้น ทุกชนิดปรากฏใช้ในภาษาชาติพันธุ์ไท
ในภาคเหนือ ซึ่งในการใช้คำเรียกชื่อพืชคำเดียวกันนั้น
มีรายละเอียดดังนี้

1.1 การใช้คำเรียกชื่อพืชคำเดียวกันที่เหมือนกัน

งานวิจัยนี้พบมีการใช้คำเรียกชื่อพืชคำเดียวกันที่เหมือนกันทุกประการกับภาษาไทยมาตรฐานและในทุกกลุ่มชาติพันธุ์เพียง 3 คำเท่านั้นคือ งาม จ่าปี และ ผักหวาน คิดเป็นร้อยละ 2 ของจำนวนชนิดพืชทั้งหมด 174 ชนิด

1.2 การใช้คำเรียกชื่อพืชคำเดียวกันแต่มีการแปรต่างกัน

พืชที่พบว่ามีการใช้คำเรียกชื่อพืชคำเดียวกันแต่มีการแปรแตกต่างกันไปมีจำนวน 171 คำ คิดเป็นร้อยละ 98 จากจำนวนพืช 174 ชนิด การแปรของคำเรียกชื่อพืชเดียวกันคือการใช้แก่นชื่อพืชหรือคำขยายชื่อพืชซึ่งเป็นคำศัพท์ (lexical items) คำเดียวกันแต่มีรูปแตกต่างกันที่แตกต่างกันนั้นเป็นการแปรอย่างน้อย 7 ลักษณะ ดังนี้

1.2.1 การแปรหน่วยเสียงของแก่นชื่อหรือคำขยาย ปรากฏกับหน่วยเสียงเดียวในแก่นชื่อหรือคำขยายซึ่งอาจเป็นหน่วยเสียงพยัญชนะ สระ หรือวรรณยุกต์ เช่น (ดอก) รัก-(ดอก) อัก มีการแปรที่หน่วยเสียงพยัญชนะต้นของแก่นชื่อเพียงหน่วยเสียงเดียว อย่างไรก็ตามอาจมีการแปรอาจปรากฏกับหน่วยเสียงสองหน่วยก็ได้หากแก่นชื่อพืชมีมากกว่าหนึ่งพยางค์อาจมีการแปรได้มากกว่าหนึ่งหน่วยเช่น กะเพรา-ตะเพา มีสองพยางค์และมีการแปรหน่วยเสียงสองคู่คือ /k-/ - /t-/ และ /phr-/ - /ph-/ เป็นต้นในที่นี้จะไม่พิจารณาการแปรเสียงวรรณยุกต์ประกอบเนื่องจากภาษาชาติพันธุ์ไททั่วไปไม่มีปรากฏของเสียงวรรณยุกต์ซึ่งเป็นเรื่องปกติของภาษาตระกูลไท การแปรหน่วยเสียงพยัญชนะและสระของแก่นชื่อพืชหรือคำขยายพบดังนี้

การใช้รูปแปรที่หน่วยเสียงพยัญชนะต้น พบรูปแปรลักษณะการเปล่งเสียง (manner of articulation) รูปแปรฐานกรณ์ (point of articulation) และรูปแปรทั้งสองประเภท ดังนี้

รูปแปรลักษณะการเปล่งเสียง

เสียงช่องปาก-เสียงนาสิก

/l-/ และ /n-/ เช่น (บั๊ก) ลอย-(บั๊ก) นอย

/y-/ และ /ɲ-/ เช่น (บั๊ก) ยอ-(บั๊ก) ญอ

/b-/ และ /m-/ เช่น (หะมะ) โบบ-(อ๊) โหมบ

เสียงกักพันลม-เสียงกักไม่พันลม

/ph-/ และ /p-/ เช่น (หะมะ) พ้าว-(หะมะ) ป้าว

/th-/ และ /t-/ เช่น (หะมะ) ทั่น-(หะมะ) ตั่น

/ch-/ และ /c-/ เช่น พรักซี่ฟ้า-พรักจีฟ้า

/kh-/ และ /k-/ เช่น (หมัก) แข้ง-(หมัก) แก้ง

เสียงกักพันลม-เสียงเสียดแทรกคอหอย

/ph-/ และ /h-/ เช่น (ผัก) ไผ-(ผัก) ไฮ

/th-/ และ /h-/ เช่น (ผัก) โทบเหบ-(ผัก) โทบเหบ

/kh-/ และ /h-/ เช่น (ผัก) ขม-(บั๊ก) หม เสียง

กัก-เสียงข้างลิ้น

/d-/ และ /l-/ เช่น ถั่วดิน-ถั่วลิน บักเตื่อ-

หมากเหลือรูปแปรฐานกรณ์

/ph-/ และ /kh-/ เช่น (ดอก) พุด-(ดอก) คุด

/s-/ และ /h-/ เช่น (ต้น) ไทร-(ต้น) ไฮ

/k-/ และ /t-/ เช่น กะเพา-ตะเพา กะล่อม (ป้อม)-

(วอก) ตะล่อม

/n-/ และ /ɲ-/ เช่น (หะมะ) เหมียง-(หะมะ) เหมียง

รูปแปรทั้งลักษณะการเปล่งเสียงและฐานกรณ์

/f-/ และ /ph-/ เช่น พักข้าว-พักข้าว (บั๊ก) ไฟ-

(อ๊) ไฟ (หญ๊า) ฟั่น-(หญ๊า) พัน

/s-/ และ /k-/ เช่น สะเดา-(ผัก) กะเดา

/s-/ และ /kh-/ เช่น (ผัก) สีเสียด-(ผัก)

ซีเสียด (บั๊ก) เสียบ-(บั๊ก) เขียบ

/b-/ และ /w-/ เช่น (ต้น) บอน-(ต้น) วอน

/th-/ และ /p-/ เช่น (อ๊) ทื่อ-(หนอ) ปื่อ

/ch-/ และ /s-/ เช่น กะชาย-กะชาย จำผา-สำผา

/k-/ และ /l-/ เช่น (ผัก) กะหนอง-(ผัก) ละนอง

/r-/ และ /h-/ เช่น (ดอก) รัก-(ดอก) อัก (มะ)

รุม-(มะอ๊) สุ่ม

/ʔ-/ และ /n-/ เช่น (บั๊ก) โอ-(อ๊) โน

/m-/ และ /ʔ-/ เช่น (อ๊) โหมบ-(หะมะ) โอบ

/ɲ-/ และ /h-/ เช่น หงอนไก่-หนอนไก่-การใช้

รูปแปรที่หน่วยเสียงพยัญชนะท้าย พบรูปแปรฐานกรณ์ ดังนี้

/-ŋ/ และ /-n/ เช่น กะดังงา-กะดันงา

/-p/ และ /-t/ เช่น (หมัก) เขียบ-(หมัก) เขียด

การใช้รูปแปรที่หน่วยเสียงพยัญชนะท้าย

พบรูปแปรฐานกรณ์และลักษณะ ดังนี้

/-m/ และ /-ʔ/ เช่น ขำพูลู-ชะพูลู

/-k/ และ /-ʔ/ เช่น (หะมะ) อิก-(หะมะ) อี

/-ŋ/ และ /-ʔ/ เช่น (ผัก) คั่นจง-(ผัก) คะเจ้าะ

การแปรปรากฏของหน่วยเสียงพยัญชนะต้น พบปรากฏในภาษากลุ่มชาติพันธุ์ไทบางกลุ่มและไม่ปรากฏในบางกลุ่ม ดังนี้

(C คือ พยัญชนะ) C_1C_2 - และ C_2 - เช่น (มะ) แคว้ง (ตัน)-(มะ) แว้ง

การแปรปรากฏของหน่วยเสียงพยัญชนะควบกล้ำหน่วยที่สอง ซึ่งไม่พบปรากฏในภาษากลุ่มชาติพันธุ์ไทบางกลุ่ม ดังนี้

C_1C_2 - และ C_1 -เช่น กระเพรา-กะเพา (ผัก) ปลั่ง-ผัก (ปิ้ง) แดงกา-แดงก

การแปรปรากฏของหน่วยเสียงพยัญชนะท้าย พบปรากฏในภาษากลุ่มชาติพันธุ์ไทบางกลุ่มและไม่ปรากฏในบางกลุ่ม เช่น

C และ - Ø เช่น (มะ) ก้อแกง-(มะ) ก้อแกง (ผัก) ซีลา- (ผัก) ซีลา

การแปรหน่วยเสียงสระ พบใน 2 ลักษณะ ได้แก่

รูปแปรสระ อย่างน้อยพบมีทั้งการปฏิภาค ระหว่าง 2 รูป และการปฏิภาคระหว่าง 3 รูป ดังนี้

/i/และ/a/ เช่น จั่ว-เจ้า

/i/และ/æ/ เช่น (มะ) นัว-(มะ) แนว

/ia/และ/o/ เช่น (ข้าว) เหนียว- (ข้าว) โหน

/i/และ/o/ เช่น (มะ) อิก- (มะ) เอิก

/ia/และ/ia/ เช่น (มะ) เฟื่อง-(มะ) เฟียง

/ia/และ/o/ เช่น (ตัน) เปื่อย-(ตัน) เป้ย

/u/และ/o/ เช่น (ผัก) บุ่ง-(ผัก) บัง

/u/และ/oo/ เช่น (มะ) หุ้ง-(มะ) โห่ง

/u/และ/aa/เช่น (ผัก) กุ่ม-(ผัก) ก้าม

/ua/และ/oo/ เช่น (ข้าว) ดวง-(ข้าว) โดง

/a/และ/aa/ เช่น (มะ) มั่นตั้ง-มั่นต้าง

/a/และ/ua/ เช่น (หญ้า) ขวก-(มะหญ้า) ขวก

/o/และ/o/ เช่น (ผัก) ตบ-(ผัก) ต้อบ

/o/และ/ia/ เช่น (ผัก) จอยนาง-(ผัก) เจียวนาง

/o/และ/a/ เช่น (มะ) ห้อย-(มะ) ไห

/ia/ /e/และ/æ/ เช่น (หญ้า) เมืองวาย-

(หญ้า) เมืองวาย-(หญ้า) เมืองวาย

รูปแปรสระพร้อมพยัญชนะ พบรูปแปร ดังนี้

/ææ/และ/æ/ เช่น มะเขือแจ้-มะเขือแจ้

/cho-/และ/coo-/เช่น ชมพู-(ปะ) โจมพู

การแปรหน่วยเสียงสระนั้น นอกจากพบการปฏิภาคระหว่าง 2 รูปดังเช่นที่กล่าวไปแล้ว อาจพบเป็นการปฏิภาคระหว่าง 3 และ 4 รูป เช่น

/f-/ /p-/ และ/ph-/ เช่น ฟักข้าว-ปักเข้า-พักข้าว

/f-/ /p-/และ/kh-/ เช่น (ข้าว) ฟาง-(ข้าว)

ป้าง-(ข้าว) ข้าง

/ph-/ /p-/ และ/kh-/ เช่น (ข้าว) โปด-(ข้าว)

โปด-(ข้าว) โคด

/ch-/ /c-/และ/s-/ เช่น (ผัก) ซี-(ผัก) จี-(ผัก) ซี

/k-/ /kh-/และ/h-/ เช่น (ผัก) กูด-(ผัก) ชูด-

(ผัก) สูด

/k-/ /kh-/และ/khr-/ เช่น ก้อย-ช้อย-ช้อย

/kh-/ /h-/ และ/l-/ เช่น (มะ) เขื่อน-(มะ)

เขื่อน-มะเขื่อน

/t-/ /p-/และ/s-/ เช่น (หมัก) เขียด-(หมัก)

เขียด-(ผัก) เลียด

/na-/ /nda-/ และ/nda-/เช่น ดาวเรียง-ดาวเรียง-

ดาวเรียง

/ia/ /a/ และ/aa/ เช่น จั่ว-เจ้า-จั่ว

/kwaa/ /kaa/ และ /kua/ เช่น แดงกา-

แดงกา-แดงกัว

/f-/ /p-/ /kh-/ และ/khw-/ เช่น (ข้าว)

ฟาง-(ข้าว) ป้าง-(ข้าว) ข้าง-(ข้าว) คว่าง

/w-/ /khw-/ /kh-/และ/k-/ เช่น (มะ)

แว้ง-(มะ) แคว้ง (ตัน)-(มะ) แข้ง (ขม)-(มะ) แก้ง

/bua-/ /boo-/ /moo-/และ/?oo-/ เช่น

บวบ-(มะ) โบบ-(อี) โหมบ-(มะ) โอบ

1.2.2 การแปรพยางค์ของแก่นชื่อหรือคำขยาย

คือแก่นชื่อหรือคำขยายที่มีมากกว่าหนึ่งพยางค์ มีพยางค์หนึ่งหรือสองพยางค์แตกต่างจากภาษากลุ่มชาติพันธุ์ไทกลุ่มในลักษณะดังนี้

รูปแปรพยางค์ ปรากฏในลักษณะรูปแปรพยางค์เดียวที่ปรากฏกับพยางค์ใดก็ได้โดยพบดังนี้

กะชาย-ตั้งชาย (กระชาย)

(หัว) ขี้ไค-(หัว) สิงไค (ตะไคร้)

(มะ) ขำพอ-(อี) ลังพอ (มะละกอ)

เกิดตะหวา-อินตะหวา (พุทซ้อน)

(หญ้า) หลุบหญุบ-(หญ้า) หลุบหญุบ-

(หญ้า) จีหญุบ (ไมยราบ)

การแปรปรากฏของพยางค์ พบในลักษณะที่พยางค์ใดพยางค์หนึ่งปรากฏในภาษาชาติพันธุ์ไทกลุ่มหนึ่งแต่ไม่ปรากฏในอีกกลุ่มหนึ่ง พบดังนี้

คำสองพยางค์ พบในลักษณะที่พยางค์แรกไม่ปรากฏ เช่น

- (มะ) ละกอ-(มะ) กอ (มะละกอ)
(หมัก) กระจับ-(หมัก) จับ (กระจับ)
(หั่ว) กะเทียม-(หั่ว) เทียม (กระเทียม)
(บะ) น้อแห่น-(หะ) แห่น (น้อยหน้า)

คำสามพยางค์ พบในลักษณะที่พยางค์ใดไม่ปรากฏก็ได้ดังนี้

- กะทกรก-กะกรก (กะทกรก)
สันตะวา-(ผักอี) วา (สันตะวา)
คำแพแล้ว-คำแพ (ดาวกระจาย)

1.2.3 การแปรคำบังกลุ่มพืชคือในคำเรียกชื่อพืชหนึ่งๆ การใช้คำบังกลุ่มพืช 3 กลุ่มที่กล่าวไปแล้วแตกต่างกันไปในแต่ละภาษาไทถิ่น โดยพบในลักษณะดังนี้

การใช้คำบังกลุ่มต่างประเภท ซึ่งมีการแปรที่หลากหลาย เช่น

- GnCIT-PpCIT ต้นตาล-ลูกตาล (ตาล)
ต้นไพล-หัวไพล (ไพล)
ต้นโสน-วอกโสน (โสน)
GnCIT-FCIT ต้นกุ่ม-ผักกุ่ม (กุ่มน้ำ)
ต้นเปื่อย-ไม้เปื่อย (ตะแบก)
ต้นเจ้าชู้-หญ้าเจ้าชู้ (หญ้าเจ้าชู้)
FCIT-PpCIT ไม้ลำสา-ใบลำสา (ลำสา)
ผักย่านาง-เถาย่านาง (ย่านาง)
ผักหอมใหญ่-หัวหอมใหญ่ (หอมหัวใหญ่)

การใช้รูปแปรคำบังกลุ่ม พบทั้งที่เป็นรูปแปรศัพท์ และรูปแปรหน่วยเสียง ดังนี้

รูปแปรศัพท์

- ต้น-แก้ว ต้นเปื่อย-แก้วเปื่อย (ตะแบก)
ต้นตาล-แก้วตาล (ตาล)
ต้น-แก้ว-กก ต้นโพ-แก้วโพ-กกโพ (โพ)
เถา-ย่าน เถาย่านเถา-ย่านหลีเถา (ลิเถา)
เถา-เคือ เถาย่านาง-เคือย่านาง (ย่านาง)

รูปแปรหน่วยเสียง

- ต้น-เต็น ต้นบอน-เต็นวอน (บอน)
ต้นไทร-เต็นไฮ (ไทรย้อย)

- ดอก-วอก ดอกเข็ม-วอกเข็ม (เข็ม)
ดอกแค-วอกแค (แค)

- หั่ว-โห หั่วซ่า-โหซ่า (ซ่า)

การแปรปรากฏของคำบังกลุ่ม ปรากฏบางถิ่น เช่น
ข่อย-ใบข่อย (ข่อย)

ข้าวฟ่าง-ผักข้าวฟ่าง (ข้าวฟ่าง)

ชมพู-หมากชมพู (ชมพู)

อีป้อ-หน่ออีป้อ (กะทือ)

การปรากฏของคำบังกลุ่มอาจแตกต่างกันจำนวนของคำบังกลุ่ม เช่น

ต้นเปื่อย-ต้นไม้เปื่อย (ตะแบก)

ผักแคบ-เคือผักแคบ (ตำลึง)

หญ้ากวัก-หมากหญ้ากวัก (หญ้าเจ้าชู้)

1.2.4 การแปรหน่วยคำบังกลุ่มพืชคือในคำเรียกชื่อพืชหนึ่งๆ การใช้หน่วยคำบังกลุ่มพืช 2 กลุ่มที่กล่าวไปแล้วแตกต่างกันไปในแต่ละภาษาไทถิ่น โดยพบในลักษณะดังนี้

การใช้หน่วยคำบังกลุ่มต่างประเภทกัน พบดังนี้

- FCIM-GdCIM หมะต๋อง-บักต๋อง (กระต๋อง)
หมะหนูน-อีหนูน (ขนุน)
หมักหมี่-บักหมี่ (ขนุน)

FCIM-NuCIM หมะฮอย-หญ่ฮอย (มะขี้ขี้)

การใช้หน่วยคำบังกลุ่มประเภทเดียวกันแต่คนละหน่วยคำ พบกับการใช้หน่วยคำบังเพศสภาพที่แปรไปตามถิ่นต่างๆ เช่น

บัก/บะ-อี บักผัก-อีผัก (ผัก)

บักนอย-อีนอย (บวบเหลี่ยม)

บะบวบ-อีโหมบ (บวบ)

บะก้อแกง-อีก้อแกง (ทับทิม)

การใช้หน่วยคำบังกลุ่มประเภทเดียวกันแต่มี

รูปแตกต่างกัน เช่น

หมาก-หมัก-หะ-มะ

หมากชมพู-หมักชมพู (ชมพู)

หมักหมี่-หะหมี่ (ขนุน)

หมากบวบ-หะบวบ-มะบวบ (บวบ)

หมักขูด-หะขูด-มะขูด (มะกรูด)

บัก-บะบักแดง-บะแดง (แดงกวา)
 บักจับ-บะจับ (กระจับ)
 บักบวบ-บะบวบ (บวบ)
 บักชมพู-บะโชมปู (ชมพู)
 ก้า-กะก้าไฟ-หวักะไฟ (ไฟล)
 การแปรปรากฏของหน่วยคำบ่งกลุ่มที่ไม่เหมือนกัน ปรากฏในบางถิ่น บางถิ่นไม่ปรากฏ เช่น
 กะทือ-อืทือ (กะทือ)
 ฟัก-อืฟัก (ฟัก)
 เจ้า-บักเจ้า (เจ้า)
 การปรากฏของหน่วยคำบ่งกลุ่มอาจแตกต่างกันที่จำนวนของหน่วยคำบ่งกลุ่ม เช่น
 หมะมุด-หมะอืมุด (ละมุด)
 มะรุ้ม-มะอืรุ้ม (มะรุ้ม)

1.2.5 การแปรข้ามกลุ่มระหว่างคำบ่งกลุ่มพืชและหน่วยคำบ่งกลุ่มพืชคือในคำเรียกชื่อพืชหนึ่งๆ มีความแตกต่างกันโดยที่ภาษาไทยกลุ่มหนึ่งใช้คำบ่งกลุ่มพืช ในขณะที่ภาษาไทยอีกกลุ่มหนึ่งใช้หน่วยคำบ่งกลุ่มพืช เช่น

CIT-CIM ผักส้มปู้-หมะส้มปู้ (กระเจี๊ยบ)
 หัวทือ-อืทือ (กระทือ)
 ต้นตาล-บักตาล (ตาล)
 หมากตุงแกง-อืกุงแกง (ทับทิม)

1.2.6 การแปรปรากฏของแก่นชื่อพืชปรากฏในคำเรียกชื่อพืชทุกคำ ในภาษาไทยบางกลุ่มแก่นชื่อพืชพบปรากฏซ้อน สองครั้ง มีลักษณะเหมือนคำซ้ำ เช่น
 ก้อย-ก้อยก้อย (ข่อย)

1.2.7 การแปรปรากฏของคำขยายคำขยายอาจปรากฏในถิ่นหนึ่งแต่ไม่ปรากฏในอีกถิ่นหนึ่ง เช่น

ภาษาไทยมาตรฐาน คำขยายปรากฏ คำขยายไม่ปรากฏ

กระเจี๊ยบ	กระเจี๊ยบเปรี้ยว	กะเจี๊ยบ
ชุมเห็ดเทศ	ชุมเห็ดเทศ	ชุมเห็ด
บวบกลม	บวบกลม	บวบ
ผักขม	ผักขมเกลี้ยง	ผักขม

การแปรคำเรียกชื่อพืชหนึ่งๆ อาจพบได้หลากหลายมากกว่าสองรูปแบบ ซึ่งเกิดจากการที่แก่นชื่อพืชในภาษาไทยกลุ่มหนึ่งมีรูปแบบร่วมคำศัพท์ในลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่งกับภาษาไทยอีกกลุ่มหนึ่ง ซึ่งมีรูปแบบร่วม

คำศัพท์ในลักษณะอีกอย่างหนึ่งกับภาษาไทยอีกกลุ่มหนึ่งดังตัวอย่าง

ตะแบก	ต้นเปื่อย-ต้นเป้ย-เก้าเปื่อย-ไม้เปื่อย-ต้นไม้เปื่อย
ย่านาง	ย่านาง-ผักย่านาง-เถาย่านาง-เคื่อย่านาง-ใบย่านาง
ละมุด	ละมุด-หมักละมุด-หมะมุด-หมะอืมุด-บักละมุด-บะมุด
บวบกลม	บวบ-หมากบวบ-หมะบวบ-หมะโบบ-มะบวบ-บักบวบ-มะบวบ
บวบเหลี่ยม	หมักนอย-หมะนอย-บักนอย-บักลอย-บักตะนอย-บะนอยค้อม-อืนอย

1.3 การใช้คำเรียกชื่อพืชคนละคำ

ในจำนวนชนิดพืช 174 ชนิดนั้น พบมีการใช้คำเรียกชื่อพืชคนละคำกันกับภาษาไทยมาตรฐานและในกลุ่มภาษาชาติพันธุ์ไทด้วยกันจำนวน 142 ชนิด คิดเป็นร้อยละ 81 ซึ่งในจำนวน 142 ชนิดนี้พบเป็นการใช้คำคำเดียวกันกับภาษาไทยมาตรฐานแต่มีการแปรด้วยเนื่องจากการที่คำเรียกชื่อพืชมีลักษณะโครงสร้างภาษาที่เฉพาะและความซับซ้อน ไม่เหมือนการสร้างคำไทยโดยทั่วไป (ดังเช่น คำประสม คำซ้อน คำซ้ำ ฯลฯ) การพิจารณาว่าการใช้คำเรียกชื่อพืชว่าเป็นคนละคำกันหรือไม่นั้นจึงแตกต่างจากการพิจารณาคำไทยทั่วไป โดยพิจารณาจากความแตกต่างของแก่นชื่อพืชและคำขยายเป็นหลักกว่าเป็นคำเดียวกันหรือไม่ เนื่องจากทั้งสองส่วนประกอบเป็นสิ่งที่สามารถแยกแยะชนิดพืชทั้งใหญ่และย่อยในระบบพืชบ้านได้ การพิจารณาว่าเป็นการใช้คำเรียกชื่อพืชคนละคำกันนั้นมีเกณฑ์ดังต่อไปนี้

1.3.1 มีแก่นชื่อพืชคนละคำกัน นั่นคือมีแก่นชื่อพืชที่มีรูปแตกต่างกันนอกเหนือจากการแปรแก่นชื่อพืชดังที่ได้กล่าวไปแล้ว เช่น

ไทยมาตรฐาน	ไท 1	ไท 2
ฝรั่ง	(บัก) สีด้า	(หมะ) แก้ว
ชะอม	(ผัก) หนาม	(ผัก) เน้า
บานไม่รู้โรย	สามเดือน	สามปีบ่เหี่ยว

1.3.2 มีแก่นชื่อพืชและคำขยายคนละคำกัน นั่นคือมีแก่นชื่อพืชและคำขยายที่มีรูปแตกต่างกัน นอกเหนือจากการแปรผันชื่อพืชและคำขยายดังที่ได้กล่าวไปแล้ว เช่น

ไทยมาตรฐาน	ไท 1	ไท 2
น้ำเต้า	(ปะ) เต้า	ฟักน้ำ
ผักขม	(ผัก) หมกเลี้ยง	(ผัก) ก้านโง
กระทกรก	(มะ) นาวเคอ	(ผัก) แคนน้ำ

1.3.3 มีแก่นชื่อพืชแตกต่างแต่คำขยายเหมือน เช่น

ไทยมาตรฐาน	ไท 1	ไท 2
ผักขี้เหล็ก	ขาเขียว	(ผัก) ขี้เขียว
พริกชี้ฟ้า	พริกชี้ฟ้า	(มะ) เผ็ดชี้ฟ้า
ฟักข้าว	(มะ) ฟักข้าว	(ผัก) อูบเค้า

1.3.4 มีแก่นชื่อพืชเหมือนแต่คำขยายแตกต่าง เช่น

ไทยมาตรฐาน	ไท 1	ไท 2
กระเทียม	หอมบัว	หอมขาว
ถั่วเหลือง	(ปะ) ถั่วเน่า	(ผัก) ถั่วแต้
ผักกระเฉด	(ผัก) หนองน้ำ	(ผัก) หนองบั้ง

ชนิดพืชที่พบว่ามีการใช้คำเรียกชื่อพืชคนละคำแตกต่างจากภาษาไทยมาตรฐานในจำนวนมากที่สุด 3 อันดับแรก มีดังนี้

1) ชนิดพืชที่มีจำนวนคำเรียกชื่อพืช 11 คำ ได้แก่

พริกหยวก: พิกหยวก พิกใหญ่ พิกหวาน พิกหลวง พิกกันจี้ พิกเขียว พิกหนุ่ม พิกแกง พิกโป้ พิกสด มะเผ็ดหลง

พริกชี้ฟ้า: พิกชี้ฟ้า มะเผ็ดชี้ฟ้า พิกสด พิกหนุ่ม พิกใหญ่ พิกเม็ดใหญ่ พิกพัว พิกแจว พิกเตอยไก่ พิกแต้ได้ พันจินดา

2) ชนิดพืชที่มีจำนวนคำเรียกชื่อพืช 10 คำ ได้แก่

กระทกรก: ผักกระทกรก หมักหีหมอย มะพงเคอ มะนาวเคอ ผักลายห่อทอง ผักเค้า ผักแคนน้ำ สลกบาตร ยอดตองนก ถอกลาน

ไมยราบ: หนุ่ยราบ หนามยักซ์ ต้นใหญ่ หนุ่ยต่อหุบ ต้นพองแวบ หนุ่ยหญอบหญอบ

หนุ่ย ต่อยหญอบ หนุ่ยกระต๊อบ หนุ่ยอบ ต้นกระทบวบ หนุ่ยน้ำแว่น

3) ชนิดพืชที่มีจำนวนคำเรียกชื่อพืช 9 คำ ได้แก่

ฝรั่ง: ฝรั่ง หมักสิดา หมะเกี้ยวไก่ อีโก้แก้ว บะโก้ยสะดา หมะก้วยแก้ว หมักอู้ย มะหมั่น ขี้ปูน

มะเขือเสวย: มะเขือเสวย มะเขือคางกบ ลูกเขือหิน มะเขือกอบลาย มะเขือลาย มะเขือคางกบ มะเขือคางเขียด มะเขือคางคก มะเขือกะตอลิง

สะระแหน่: สะระแหน่ ผักโพนหมัก พิง ผักลาบ หอมป้อม ผักหอมหล่น หอมดวน หอมตอน ใบชะลาง

หนุ่ยเจ้าชู: ต้นเจ้าชู หนุ่ยตะกอน หมักกันจำ หนุ่ยขาลา หนุ่ยกวัก หนุ่ยคอมมิวนิส หนุ่ยหางนอน หนุ่ยโคยงู ขี้เตรย

2. การเปรียบเทียบคำเรียกชื่อพืช

ภาษาชาติพันธุ์ไทในภาคเหนือมี 20 ภาษา ได้แก่ ไทยกลาง ไทยโคราช ไทยสุโขทัย ไทยสุพรรณบุรี ไทยคำเมือง (ยวน) ไทยยอง ไทยลื้อ ไทยจีน ไทยหย่า ไทยใหญ่ ไทยโซ่ง ไทยนครไทย ไทยหล่มสัก ไทยเลย ไทยอีสาน ลาวเวียง ไทยพวน ไทยครั้ง ไทยแจ้ว และไทยตี้ ในบรรดาภาษาชาติพันธุ์ไททั้ง 20 กลุ่มนี้ มีความแตกต่างในการใช้คำเรียกชื่อพืชโดยมีทั้งการใช้คำเรียกชื่อพืชคำเดียวกันกับภาษาไทยมาตรฐาน การใช้คำเรียกชื่อพืชทั้งคำเดียวกันและคนละคำกันกับภาษาไทยมาตรฐาน ภาษาชาติพันธุ์ไทที่ใช้คำเรียกชื่อพืชคำเดียวกับภาษาไทยมาตรฐานเท่านั้นเป็นจำนวนมากที่สุดกลุ่มแรก คือ ไทยโคราช ไทยกลาง ไทยโซ่ง และไทยสุโขทัย คิดเป็นอัตราส่วนมากกว่าร้อยละ 92 ขึ้นไป ของจำนวนคำเรียกชื่อพืชทั้งหมด 174 ชนิด รองลงไปเป็นไทยอีสาน ไทยสุพรรณบุรี ไทยเลย ไทยนครไทย ไทยตี้ ไทยจีน ไทยแจ้ว และลาวเวียง คิดเป็นอัตราส่วนร้อยละ 71-82 รองลงไปอีกเป็นไทยหล่มสัก ไทยพวน ไทยครั้ง ไทยใหญ่ และไทยหย่า คิดเป็นอัตราส่วนร้อยละ 53-67 และกลุ่มสุดท้าย ได้แก่ ไทยยอง ไทยลื้อ และคำเมือง ซึ่งแตกต่างจากภาษาไทยมาตรฐานโดยใช้คำเรียกชื่อพืชที่เป็นคำเดียวกันอย่างน้อยที่สุด คิดเป็นอัตราส่วนร้อยละ

47 ลงมา อย่างไรก็ตามมีบางภาษาที่คำเรียกชื่อพืชบางคำ นอกจากจะใช้คำเดียวกันกับภาษาไทยมาตรฐานแล้วยังมีคำในภาษาของตนเองใช้ร่วมด้วย เรียงจากจำนวนคำจากมากไปหาน้อย ได้แก่ คำเมืองและไทยพวน ร้อยละ 17 ไทยลื้อร้อยละ 5 ไทยครั้งร้อยละ 9 ไทยหล่มสัก ร้อยละ 5 ไทยสุโขทัยและไทยด้ร้อยละ 2 และไทยหยา ร้อยละ 1 ตามลำดับ

3. ระบบการจำแนกและมโนทัศน์พื้นบ้านในภาษากลุ่มชาติพันธุ์ไทในเขตภาคเหนือจากคำเรียกชื่อพืช

การศึกษาโครงสร้างความหมาย (semantic structure) ของคำเรียกชื่อพืชจะแสดงให้เห็นถึงระบบการจำแนกและจัดจำพวกชีวภาพพื้นบ้านของคำเรียกชื่อพืช (folk categorization and bio-taxonomic system of plant names) และการศึกษาประเภทของความหมายจะสะท้อนให้เห็นถึงการสร้างมโนทัศน์พื้นบ้านของคำเรียกชื่อพืช (folk conceptualization of plant names) ในภาษาชาติพันธุ์ไทในภาคเหนือ รายละเอียดดังนี้

3.1 ระบบการจำแนกและจัดจำพวกชีวภาพพื้นบ้านของคำเรียกชื่อพืช

การจำแนกอาจอาศัยแนวทางวิทยาศาสตร์หรือสังคมวัฒนธรรมซึ่งมีระบบที่แตกต่างกันไปทางสังคมและวัฒนธรรมนั้นทุกภาคส่วนของโลกต่างก็มีระบบการสร้างคำเรียกชื่อพืช (และสัตว์) ท้องถิ่นเพื่อจำแนกและจัดจำพวกพืช (และสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ) เป็นของตนเอง มักจะเกี่ยวข้องกับการอยู่รอดหรือการดำรงอยู่ของมนุษยชาติเป็นต้นว่าระบบผลิตผล (fruiting) ของพืชพรรณต่าง ๆ ซึ่งเป็นการจัดจำพวกชีวภาพแบบพื้นบ้านนั่นเอง การจัดจำพวกแบบพื้นบ้านอยู่ในกรอบความรู้ทางสังคมวัฒนธรรมที่ฝังอยู่ในระบบคิดและพฤติกรรมในชีวิตประจำวัน แตกต่างจากการจัดจำพวกทางวิทยาศาสตร์ซึ่งไม่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ทางสังคมและมีความเป็นวัตถุวิสัยและสากล อันจะทำให้เกิดความมีมาตรฐานและความชัดเจนในการสื่อสาร กล่าวกันว่าการจัดจำพวกพืชแบบพื้นบ้านนั้นไม่มีมาตรฐาน เนื่องจากมีความหลากหลายแปรเปลี่ยนไปตามแต่ละประเทศ ท้องถิ่น และบุคคล

การจัดจำพวกชีวภาพพื้นบ้านของคำเรียกชื่อพืชในภาษาชาติพันธุ์ไทในภาคเหนือของประเทศไทยนั้นพบว่ามีความซับซ้อนหลายระดับชั้น (ranks)

จากการศึกษาลักษณะทางภาษาของคำเรียกชื่อพืชในช่วงต้น พบว่า สามารถจัดให้มีระดับชั้นทางชีวภาพชาติพันธุ์ (ethno-botanical ranks) ได้ถึง 9 ระดับชั้น โดยไม่จำเป็นต้องปรากฏใช้ในคำเรียกชื่อพืชทั้งหมด

3.1.1 ชั้นอาณาจักรพืช เป็นระดับชั้นในการจัดจำพวกพืชแบบพืชบ้านที่อยู่ในระดับสูงสุดเป็นจำพวกที่กว้างที่สุด ใช้จำแนกพืชออกจากสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ ในสังคมวัฒนธรรมไทยพืชมีขอบเขตที่กว้างรวมไปถึงพวกรา (fungi) ดังที่ระบุไว้ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 (2546) ที่กล่าวว่า เป็นเห็ดหรือพืชชนิดหนึ่งที่ไม่มีหน่อ ราก ลำต้น และใบ ซึ่งแตกต่างจากบางสังคมวัฒนธรรม เช่น สังคมที่พูดภาษาอังกฤษ ซึ่งไม่ได้นับรวมเอารากเป็นพืชชนิดหนึ่ง การระบุชั้นขอบเขตพืชหากปรากฏในคำเรียกชื่อพืชจะใช้คำว่า ต้น (ดังที่กล่าวในช่วงต้นว่าเป็นคำบ่งกลุ่มพืชทั่วไป หรือ GenCT) บ่งในตำแหน่งแรกของคำเรียกชื่อพืช แทนที่จะใช้คำว่า พืช ดังที่ปรากฏในการจัดจำพวกทางวิทยาศาสตร์ แม้ว่าพืชนั้นๆ จะมีลำต้นยืนขึ้นเหมือนไม้ยืนต้นทั่วไปหรือไม่ก็ตาม ยกตัวอย่างเช่น ต้นตาล ต้นแบก (ตะแบก) ต้นบอน ต้นไพล ต้นเจ้าชู (หญ้าเจ้าชู) เตินแทน (จอก) ต้นพองแวน (ไมยราบ) อย่างไรก็ตาม คำบ่งขอบเขตพืช ต้น ไม่ปรากฏใช้ในคำเรียกชื่อพืชเป็นสำคัญ พบปรากฏในคำเรียกชื่อพืชเพียงร้อยละ 11.49 เท่านั้น ซึ่งมักจะปรากฏกับไม้ยืนต้นเป็นส่วนใหญ่ เนื่องจากอาจใช้ระดับชั้นอื่นๆ ที่สามารถแสดงความเป็นพืชแทนได้ในบริบทที่เหมาะสม เช่น หัวกะชาย ผักขม มะยม บักยอลำดอน ช้อนใหญ่ (มะลิซ้อน) คำบ่งขอบเขตจึงไม่ใช่ส่วนจำเป็นที่จะต้องปรากฏเพื่อแสดงความเป็นพืชเสมอไป

3.1.2 ชั้นส่วนประกอบพืช เป็นชั้นที่อยู่ในระดับรองลงมาจากชั้นอาณาจักรพืช พบในคำเรียกชื่อพืชร้อยละ 43 จากจำนวนชื่อพืชทั้งหมด ใช้จัดจำพวกพืชตามส่วนประกอบพืชที่เด่นหรือส่วนประกอบที่นำมาประโยชน์ได้ สามารถแสดงให้เห็นได้ว่ากลุ่มชนนำส่วนประกอบใดของพืชมาใช้ประโยชน์มากที่สุด ชั้นส่วนประกอบพืชพบ 9 ส่วน ได้แก่ ดอก ใบ ลูก หัว หน่อ เถา สาย ยอด และ หนาม ดังที่ได้กล่าวไปแล้วในเรื่องของโครงสร้างคำเรียกชื่อพืช ตัวอย่างเช่น ดอกรัก ใบพลู ลูกยอ หัวข่า หน่ออีป้อ เถาย่านาง สายบัว ยอดมะเลียบ หนามอีราบ ตามลำดับ

3.1.3 ชั้นหน้าที่พืช เป็นชั้นที่อยู่ในระดับรองลงมาจากชั้นส่วนประกอบพืช พบในคำเรียกชื่อพืชร้อยละ 34 จากจำนวนชื่อพืชทั้งหมดใช้จัดจำพวกพืชตามหน้าที่หรือบทบาทในการนำมาใช้ประโยชน์ของพืชนั้นๆ ชั้นหน้าที่พืชแสดงให้เห็นถึงวิถีที่กลุ่มชนนำพืชมาใช้ประโยชน์ พบปรากฏ 5 หน้าที่ ได้แก่ 1) ธัญพืช (grains) ใช้เป็นอาหารหลัก คือ ข้าว (เช่น ข้าวหนึ่ง) 2) พืชกินได้ (edible plants) ใช้ประกอบอาหาร คือ ผัก (เช่น ผักกระถิน) 3) พืชวัสดุ (materials) ใช้เป็นวัสดุก่อสร้าง คือ ไม้ (เช่น ไม้เปื่อย) 4) พืชยา (medicinal plants) ใช้รักษาโรค คือ ว่าน (เช่น ว่านไฟล) และ 5) วัชพืช (useless plants) ซึ่งใช้เป็นอาหารไม่ได้ คือ หญ้า (เช่น หญ้าหนักร)

3.1.4 ชั้นพืชกินผล เป็นชั้นที่อยู่ในระดับต่อจากชั้นหน้าที่พืชลงไป พบในคำเรียกชื่อพืชร้อยละ 44 จากจำนวนชื่อพืชทั้งหมด ใช้จัดจำพวกพืชที่มีผลกินได้ไม่เฉพาะที่เป็นผลไม้เท่านั้น รวมไปถึงผลพืชอื่นที่สามารถนำผล ผัก เมล็ด หรือหัว (ราก) มากินหรือใช้ประโยชน์อื่นๆ ได้อีกด้วย โดยใช้หน่วยคำ หมาก-หมัก- หม่า- หมะ- หรือ มะ- ซึ่งมีที่มาจากหน่วยคำเดียวกันดังที่ได้กล่าวไปแล้ว บ่งในคำเรียกชื่อพืชยกตัวอย่างเช่น หมากชมพู หมักกระจับ หม่าหนูน หมะจั่ว มะเขือ ตามลำดับ เป็นต้น

3.1.5 ชั้นเพศสภาพพืช เป็นชั้นที่อยู่ในระดับต่อจากชั้นพืชกินผลลงไป พบในคำเรียกชื่อพืชร้อยละ 42 จากจำนวนชื่อพืชทั้งหมด ใช้จัดจำพวกพืชที่กลุ่มชนมีทัศนคติว่าเป็นเพศหญิงหรือเพศชาย เช่นเดียวกันกับที่มีทัศนคติกับคน โดยใช้หน่วยคำว่า บัก/เบ- บ่งเพศชาย และ อี- นาง- หรือ ยาย- บ่งเพศหญิง เช่น บักจับ อีน้อยหน้า นางลัก ยายเกา ตามลำดับ

3.1.6 ชั้นจำนวนพืช เป็นชั้นที่อยู่ในระดับต่อจากชั้นเพศสภาพพืชลงไป พบในคำเรียกชื่อน้อยมากเพียงพืชร้อยละ 1 เท่านั้น ใช้จัดจำพวกพืชที่ใช้เป็นจำนวนมากว่าหนึ่งหน่วยในแต่ละครั้ง เช่น หมูฮอย (มะระขี้นก) ซึ่งใช้ครั้งละเป็นพวง ก่าไฟล ซึ่งใช้ครั้งละเป็นกำ เป็นต้น

3.1.7 ชนิดพืชชั้นที่ 1 เป็นชั้นที่อยู่ในระดับต่อจากชั้นจำนวนพืชลงไป พบในคำเรียกชื่อพืชทุกคำใช้จำแนกและบ่งชนิดพืชให้แตกต่างกันไปในระดับสูงสุด เช่น กระชาย กระดังงา ขะพูล ขะอม ดาวเรือง เป็นต้น อย่างไรก็ตาม

ตามชนิดพืชที่อยู่ในชั้นที่ 1 นี้ พบว่ามีขนาดของหมวดหมู่ไม่เท่ากัน บางชนิดมีขนาดใหญ่ซึ่งรวมเอาสมาชิกไว้หลายชนิด เช่น ถั่ว พริก กล้วย เชื้อ มัน พัก ฯลฯ ซึ่งมีสมาชิกจำนวนมากยกตัวอย่างเช่นหมวดหมู่ ถั่ว มีสมาชิกได้แก่ ถั่วพู ถั่วดิน ถั่วเขียว ถั่วเน่า ถั่วแปบ ฯลฯ เป็นต้น ในขณะที่พืชส่วนใหญ่ไม่มีชนิดย่อย เช่น กระชาย กระดังงา กระเทียม ตะไคร้ อ้อย โสน ฯลฯ

3.1.8 ชนิดพืชชั้นที่ 2 เป็นชั้นที่อยู่ในระดับต่อจากชนิดพืชชั้นที่ 1 ลงไป พบในคำเรียกชื่อพืชร้อยละ 47 จากจำนวนพืชทั้งหมด ใช้จำแนกและบ่งชนิดพืชในกรณีที่ชนิดพืชชั้นที่ 1 เป็นจำพวกที่กว้าง มีชนิดย่อยๆ อีกหลายชนิด ชนิดพืชชั้นที่ 1 เพียงชั้นเดียวจึงไม่สามารถแยกพืชให้แตกต่างได้ ชนิดพืชชั้นที่ 2 เช่น ถั่วพู ถั่วดิน ถั่วเขียว ถั่วเน่า ถั่วแปบ ฯลฯ

3.1.9 ชนิดพืชชั้นที่ 3 เป็นชั้นที่อยู่ในระดับต่อจากชนิดพืชชั้นที่ 2 ลงไป พบในคำเรียกชื่อพืชน้อยเพียงร้อยละ 4 เท่านั้น ใช้จำแนกและบ่งชนิดพืชในกรณีที่ชนิดพืชชั้นที่ 2 ไม่สามารถแยกพืชให้แตกต่างได้ เช่น มันแกวค่าง มีชนิดพืชชั้นที่ 3 คือ ค่าง แสดงความแตกต่างจาก มันแกว (มันเทศ) ซึ่งมีชนิดพืชชั้นที่ 2 บ่งชนิดย่อยของ มัน หรือเป็นการเพิ่มรายละเอียดให้กับพืชชนิดนั้นๆ โดยไม่ได้ใช้จำแนกชนิดย่อยต่อ เช่น พักเขียวหม่น มะเขือเครือใหญ่ มะเขือกรอบลาย

3.2 การสร้างมโนทัศน์พื้นฐานของคำเรียกชื่อพืช

การสร้างมโนทัศน์พื้นฐานของคำเรียกชื่อพืชในภาษาชาติพันธุ์ไทในภาคเหนือแสดงให้เห็นได้จากการศึกษาประเภทความหมายของคำเรียกชื่อพืช นั่นก็คือการศึกษาวิธีคิดและภาพพจน์ที่หล่อหลอมจากประสบการณ์ วัฒนธรรม และธรรมชาติแวดล้อมของอาณาบริเวณพื้นที่ภาคเหนือของประเทศไทยในการประสมประสานส่วนประกอบต่างๆ ในคำเรียกชื่อพืช ซึ่งแสดงให้เห็นว่ากลุ่มชนมีความคิดและปฏิบัติเกี่ยวกับพืชแต่ละชนิดอย่างไร

การศึกษาประเภทความหมายจะศึกษาจากคำบ่งชนิดพืชชั้นที่ 1 หรือแก่นชื่อพืช คำบ่งชนิดพืชชั้นที่ 2 หรือคำขยาย 1 และคำบ่งชนิดพืชชั้นที่ 3 หรือคำขยาย 2 โดยพิจารณาเป็นหน่วยศัพท์หรือหน่วยความหมาย (lexeme) พืชชนิดหนึ่งๆ อาจมีคำเรียกชื่อพืชได้หลายคำแตกต่างกันไปตามแต่ละภาษาชาติพันธุ์ไท (เช่น

ในภาษาไทยมาตรฐาน *กะทกรก* มีคำเรียกชื่อพืชใช้ 10 คำ ในภาษาชาติพันธุ์ไทในเขตภาคเหนือ มีแก่นชื่อพืช หรือคำบ่งชนิดพืชชั้นที่ 1 จำนวน 10 แก่นชื่อ ได้แก่ *กะทกรก หมักที่หมอย มะพางเคอ มะนาวเคอ ผั่วลาย ห่อทอง ผักเค้ง ผักแคบ น้ำ สลกบาตร ยอดองนก และ ออกลาน*) คำเรียกชื่อพืชหนึ่ง ๆ อาจมีคำบ่งชนิด พืชได้มากกว่าหนึ่งชั้นก็ได้ ซึ่งอาจมีชนิดพืชชั้นที่ 1 และ 2 หรือมีชนิดพืชชั้นที่ 1, 2 และ 3 ปรากฏร่วมกัน ก็ได้ (เช่น *มะเขือกรอบลาย* มีชนิดพืชชั้นที่ 1 คือ *เขือ* ชนิดพืชชั้นที่ 2 คือ *กรอบ* และชนิดพืชชั้นที่ 3 คือ *ลาย*) หน่วยศัพท์ในที่นี้จึงหมายถึงคำบ่งชนิดพืชหนึ่ง ๆ ไม่ว่าจะเป็นชั้นใดก็ตาม ที่มีความแตกต่างทาง ความหมาย ฉะนั้นคำเรียกชื่อพืช *มะเขือกรอบลาย* มีจำนวนหน่วยศัพท์ปรากฏ 3 หน่วยศัพท์ ดังนั้นคำ เรียกชื่อพืช *มะเขือกรอบลาย มะเขือกรอบ และมะเขือ คางกบ* รวมกันแล้วมีหน่วยศัพท์เป็นจำนวน 4 หน่วยศัพท์

คือ *เขือ กรอบ ลาย และ คางกบ* ในงานวิจัยนี้มีหน่วย ศัพท์รวมทั้งสิ้น 525 หน่วยศัพท์ ในจำนวนนี้ปรากฏ เป็นหน่วยคำบ่งชนิดพืชชั้นที่ 1 จำนวน 378 หน่วยศัพท์ คิดเป็นร้อยละ 72 หน่วยคำบ่งชนิดพืชชั้นที่ 2 จำนวน 183 หน่วยศัพท์ คิดเป็นร้อยละ 35 และหน่วยคำบ่งชนิด พืชชั้นที่ 3 จำนวน 10 หน่วยศัพท์ คิดเป็นร้อยละ 2 (บางหน่วยศัพท์อาจปรากฏได้มากกว่า 1 ชั้นชนิดพืช เช่น หน่วยศัพท์ *หวาน* ปรากฏเป็นทั้ง 3 ชั้นชนิดพืช ฉะนั้นค่าเปอร์เซ็นต์รวมจึงมากกว่า 100)

ผลการศึกษาสามารถจำแนกประเภทการสื่อ ความหมายของหน่วยศัพท์คำบ่งชนิดพืชทั้ง 525 หน่วยศัพท์ จากมโนทัศน์พื้นฐานของภาษาชาติพันธุ์ไทในเขตภาคเหนือ ได้เป็น 3 ประเภทคือ การใช้ความหมายจำเพาะ (proper uses) การใช้ความหมายนามนัย (metonymical uses) และการใช้ ความหมายอุปลักษณ์หรือความหมายเชิงเปรียบเทียบ (metaphorical uses) โดยมีอัตราการปรากฏใช้ดังนี้

ตารางที่ 2 ความถี่และอัตราการปรากฏของหน่วยศัพท์ประเภทต่าง ๆ ในชั้นชนิดพืช 1 2 และ 3

ประเภทความหมาย	ความถี่และอัตราการปรากฏของหน่วยศัพท์						รวม	
	ชั้นชนิดพืชที่ 1		ชั้นชนิดพืชที่ 2		ชั้นชนิดพืชที่ 3			
ความหมายจำเพาะ	232	44%	57	11%	1	0%	290	56%
ความหมายนามนัย	70	13%	93	18%	9	2%	172	33%
ความหมายอุปลักษณ์	76	15%	33	6%	0	0%	109	20%
รวม	378	72%	183	35%	10	2%	571	109%

จากตาราง มีหน่วยศัพท์ปรากฏเป็นการใช้ความหมาย จำเพาะร้อยละ 56 โดยแบ่งเป็นชั้นชนิดพืชที่ 1 ร้อยละ 44 ชั้นชนิดพืชที่ 2 ร้อยละ 11 และชั้นชนิดพืชที่ 3 ร้อยละ 0 มีหน่วยศัพท์ปรากฏเป็นการใช้ความหมายนามนัยร้อยละ 33 โดยแบ่งเป็นชั้นชนิดพืชที่ 1 ร้อยละ 13 ชั้นชนิดพืชที่ 2 ร้อยละ 18 และชั้นชนิดพืชที่ 3 ร้อยละ 2 และมีหน่วยศัพท์ ปรากฏเป็นการใช้ความหมายอุปลักษณ์ร้อยละ 20 โดยแบ่งเป็นชั้นชนิดพืชที่ 1 ร้อยละ 15 ชั้นชนิดพืชที่ 2 ร้อยละ 6 และชั้นชนิดพืชที่ 3 ร้อยละ 0 (บางหน่วยศัพท์อาจ ปรากฏได้มากกว่า 1 ชั้นชนิดพืช ฉะนั้นค่าเปอร์เซ็นต์รวม จึงมากกว่า 100 เป็น 109)

3.2.1 การใช้ความหมายจำเพาะ

การใช้ความหมายจำเพาะคือการสื่อ ความหมายโดยใช้คำวิสามานยนาม (proper nouns) ในงานวิจัยนี้พบการใช้หน่วยศัพท์ที่เป็นความหมายจำเพาะ จำนวน 278 หน่วยศัพท์หรือร้อยละ 53 จากจำนวน หน่วยศัพท์ทั้งหมด 525 หน่วยศัพท์ โดยปรากฏในชั้น ชนิดพืชที่ 1 ร้อยละ 21 เช่น *ฉำฉา จักไค (ตะไคร้) ก่องแก้ว (ฝรั่ง) ปู (ปู) ตะไคร้ไชย (สับประรด) ฯลฯ* ปรากฏใน ชั้นชนิดพืชที่ 2 ร้อยละ 57 เช่น *อ่อง ส้ง กะเจียว แระ แปบ คั่วก ฯลฯ* และไม่มีปรากฏในชั้นชนิดพืชที่ 3 (บางหน่วย ศัพท์อาจปรากฏได้มากกว่า 1 ชั้นชนิดพืช ฉะนั้นค่า เปอร์เซ็นต์รวม จึงมากกว่า 100)

3.2.2 การใช้ความหมายนามนัย

การใช้ความหมายนามนัย หมายถึง การสื่อความหมายโดยใช้คุณสมบัติด้านใดด้านหนึ่งเป็นตัวแทนของสิ่งนั้นๆ ในงานวิจัยนี้พบการใช้หน่วยศัพท์แสดงคุณสมบัติพืชในการบ่งชนิดพืชทั้ง 3 ชั้น จำนวน 146 หน่วยศัพท์หรือร้อยละ 28 จากจำนวนหน่วยศัพท์ทั้งหมด 525 หน่วยศัพท์ โดยร้อยละ 48 ปรากฏในชั้นชนิดพืชที่ 1 ร้อยละ 64 ปรากฏในชั้นชนิดพืชที่ 2 และร้อยละ 6 ปรากฏในชั้นชนิดพืชที่ 3 (บางหน่วยศัพท์อาจปรากฏได้มากกว่า 1 ชั้นชนิดพืช ฉะนั้นค่าเปอร์เซ็นต์รวมจึงมากกว่า 100)

นามนัยที่เป็นคุณสมบัติของพืชพบอย่างน้อย 16 ด้าน เรียงตามลำดับจำนวนหน่วยศัพท์ของแต่ละด้านที่ปรากฏ ดังนี้

1) พฤติกรรม (behaviors) ของพืชชนิดนั้นในทัศนะของคน ได้แก่ กระจาย แพร่ (แผ่) บานไม่รู้โรย สามปีบเดี่ยว สิ้น ร่อง เฟื่องฟ้า ผัด ไหว แฉง ลื่น ลอย ล้อม ละ ชะเลียด หล่น ตุ่ม ย้อย ค้าง คา ชีฟ้า ทานตะวัน วันวาย (วายตอนกลางวัน) พองแหวบ ต่อยยุบ ต่อยหุบ กระตืบหนุบอบ กระตืบยวบ หนุบอบ แหญบ

2) รูปร่าง (shapes) ได้แก่ เหลี่ยม อ้ม (กลม) มน ไ้ง โค้ง แบ้ (แบ) แต๋ งอ ตอน ปุก ป้อม ป้อง (ปล้อง) แป้น ป้าน แป แวน ฝอย สาย ยาว ฝักยาว อี ฝักอี ช้อน พวง เคือ (เครือ)

3) ขนาด (sizes) ได้แก่ โต ใหญ่ หัวใหญ่ เม็ดใหญ่ โหลง (หลวง) หัวหลวง จ้อง คั่นจ้อง มาน โลง เล็ก น้อย

4) ส่วนประกอบ (parts) ของพืชที่เด่น ได้แก่ ต้น ก้าน ก้านขาว ก้านแฉ่ หนาม เสี้ยน เสี้ยว (เสี้ยว) ขน หัว แขน เปลือกบาง

5) แหล่งกำเนิด (sources) หรือเจ้าของ (processors) ได้แก่ ไทย เทศ ลาว จีน แกว ฮ่อ ชิว (ชาว) เจ้า (จ้าว) ปู่ ลีดา อีอื่น

6) สถานที่ (locations) ได้แก่ หนอง น้ำ ดิน บก ป่า เลื่อน นา บ้าน ถิ่น ใต้

7) ลักษณะเนื้อเยื่อ (texture) ซึ่งเป็นสภาพภายในซึ่งเป็น ได้แก่ สด แห้ง เทียว เหนียว หยวก เปาะ (เปราะ) กอบ (กรอบ) พ่อย เปื่อย

8) สี (colors) ได้แก่ ขาว ดำ แดง เขียว เหลือง ส้ม ก่ำ หม่น แล่ (สีขาวๆ)

9) วัตถุประสงค์ (purposes) ที่คนนำไปทำอาหารหรือใช้ประโยชน์อื่น ได้แก่ แก้ง (แกง) ลาบ เค้าฮู้ สาลี่ กินไห่ (กินหัว) เสวย ไก่ (สำหรับเลี้ยงไก่)

10) พื้นผิว (surface) ซึ่งเป็นสภาพภายนอกที่มองเห็นหรือสัมผัสได้ ได้แก่ เตียนแถบ (เตียน) เกี้ยง (เกลี้ยง) คั่น คาย ราบ ลาย

11) รส (tastes) ได้แก่ ขม หวาน เฝ็ด เปรี้ยวขึ้น

12) คุณภาพ (quality) ได้แก่ ใหม่ เน่า น้ำแวน (ขดน้ำ)

13) กลิ่น (smells) ได้แก่ หอม หอมฉุน เหม็น

14) กระบวนการ (processes) ที่คนนำไปทำอาหารหรือใช้ประโยชน์อื่น ได้แก่ นึ่ง ปั่น ตบ

15) ช่วงอายุ (life time) ได้แก่ สามเดือน

16) จำนวน (quantity) ของพืชที่นำไปใช้ประโยชน์ ได้แก่ หมู่

3.2.3 การใช้ความหมายอุปลักษณ์

การใช้ความหมายอุปลักษณ์ คือ การสื่อความหมายโดยใช้การเปรียบเทียบกับสิ่งอื่นหรือพฤติกรรมของสิ่งอื่น ในงานวิจัยนี้พบการใช้หน่วยศัพท์ที่เป็นความหมายอุปลักษณ์ จำนวน 101 หน่วยศัพท์หรือร้อยละ 19 จากจำนวนหน่วยศัพท์ทั้งหมด 525 หน่วยศัพท์ โดยร้อยละ 75 ปรากฏในชั้นชนิดพืชที่ 1 ร้อยละ 33 ปรากฏในชั้นชนิดพืชที่ 2 และไม่ปรากฏในชั้นชนิดพืชที่ 3 (บางหน่วยศัพท์อาจปรากฏได้มากกว่า 1 ชั้นชนิดพืช ฉะนั้นค่าเปอร์เซ็นต์รวมจึงมากกว่า 100)

การเปรียบเทียบพืชกับสิ่งอื่น ๆ พบอย่างน้อย 8 จำพวกจากมโนทัศน์ของกลุ่มชน ซึ่งแสดงเป็นลำดับตามจำนวนหน่วยศัพท์ที่ปรากฏในแต่ละจำพวก ดังนี้

1) สัตว์และอวัยวะของสัตว์ ได้แก่ กา ไก่ นก ลิง วอก ลา ม้า คางคก หมู หมา หมาอยู่ เค้าล่าง แมงลัก เขาควาย ก้ามปู หงอนไก่ เดื่อยไก่ หัวหมู นัวหมู ตาเสือ หูเสือ ลายเสือ ไล่เสือ สิบเสือ ตีนตักโต กะดอสิง โดยงู หำม้า ทางนกยูง คางคก คางเขียด เขา เขาฮ่อ หนอก ทางหอน

2) **คนและอวัยวะของคน** ได้แก่ ย่านาง จอยนาง ยักษ์ แม่หม้าย หนู่ม สี่ดา ฝรั่ง แกว ชีปูน (ญี่ปุ่น) คอมมิวนิสต์ เป้าตาชี ปอด ล้นปี่ เต้า นัว หี หมอย ชะตุม (ตาตุ่ม) ไผ่

3) **มูลฝอย** ได้แก่ ชีไก่ ชีนก ชีว ชีควาย ชีหมู ชีแมว ชีหนู ชีเต้า ชีล่อ ชีเหล็ก ชีใต้ ชีไตรย ชีคาก ตะกอน

4) **ลักษณะภูมิศาสตร์** เช่น ดินฟ้า อากาศ ภูมิประเทศ แร่ธาตุ และธรรมชาติแวดล้อม ได้แก่ ดาว ดาวล้อมเดือน ลมแล้ง น้ำ น้ำว่า เขาเขี้ยว ดงฮ้าง ทอง คำ แก้ว

5) **พฤติกรรมของคนหรือสัตว์** ได้แก่ เจ้าชู้ ชีตู๋ ยม (นิยม) รุม รัก ควบ คะนองม้า หมา เขียว หม่าฮ่อ เสือหมอบ

6) **วัสดุสิ่งของ** ได้แก่ ผ้า ผ้าลายห่อทอง กำมะหยี่ ด้าย เข็ม กะตาศ (กระตาศ) เฟือง กะจับ

7) **พืชอื่น** ได้แก่ ข้าว ข้าวใหม่ บัว

8) **ความเป็นศิริมงคล** ได้แก่ ศรี พุทธรักษา

สรุปและอภิปรายผล

คำเรียกชื่อพืชมีลักษณะไวยากรณ์ภาษาประกอบด้วย ส่วนประกอบ 4 ส่วนในโครงสร้าง (คำบ่งกลุ่มพืช) – (หน่วยคำบ่งกลุ่มพืช) – แก่นชื่อ – (คำขยายพืช) แก่นชื่อจะเป็นส่วนที่ต้องปรากฏเสมอเพื่อจำแนกชนิดพืช ส่วนคำบ่งกลุ่มพืช หน่วยคำบ่งกลุ่มพืช และคำขยายพืช จะปรากฏร่วมกับแก่นชื่อพืชหรือไม่ก็ได้ แก่นชื่อพืชอาจมีโครงสร้างคำเป็นได้ทั้งคำมูลฐาน คำประสม คำซ้อน หรือคำนามสังเคราะห์ คำบ่งกลุ่มพืชเป็นหน่วยคำอิสระ ใช้บ่งว่าพืชนั้นมีลักษณะเด่นด้านใด พบใน 3 ด้าน ได้แก่ คำบ่งกลุ่มพืชทั่วไป คำบ่งกลุ่มส่วนประกอบพืช และคำบ่งกลุ่มหน้าที่พืชสามารถปรากฏพร้อมกันได้ทั้งสามกลุ่ม ซึ่งหากปรากฏมากกว่าหนึ่งกลุ่มมักจะเรียงกันตามลำดับ หน่วยคำบ่งกลุ่มพืชจะแตกต่างจากคำบ่งกลุ่มพืชตรงที่ หน่วยคำบ่งกลุ่มพืชไม่ใช่หน่วยคำอิสระ ไม่สามารถปรากฏโดยลำพังได้ พบ 3 กลุ่มได้แก่ หน่วยคำบ่งกลุ่มผล หน่วยคำบ่งกลุ่มเพศสภาพ และหน่วยคำบ่งกลุ่มจำนวน ซึ่งพบปรากฏพร้อมกันเพียงสองกลุ่มแรกโดยไม่จำกัดตำแหน่ง

ส่วนคำขยายชื่อพืชเป็นคำที่ระบุชนิดย่อยของพืชหากมีชนิดย่อยแตกต่างออกไปอีก

พบปรากฏในโครงสร้างทั้งที่เป็นคำและวลี ผลการศึกษาเรื่องระบบไวยากรณ์ภาษาคำเรียกชื่อพืชภาษากลุ่มชาติพันธุ์ไทที่พบไม่แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญจากการศึกษาคำเรียกชื่อพืชแบบไทยโดย Wongwattana (2011) ที่ศึกษาจากเอกสารเกี่ยวกับพืชในภาษาถิ่นหลักทั้ง 4 ถิ่นในประเทศไทย หากแต่มีรายละเอียดที่แตกต่างกัน เช่น ในภาษาถิ่นใต้ปรากฏหน่วยคำ บัง- แสดงเพศชายด้วยเช่นกัน เช่น บังกระ (ส้มชนิดหนึ่ง) บังกวน (มันแกว) ซึ่งไม่พบในเขตภาคเหนือ เนื่องจากการใช้ภาษาที่สะท้อนเผ่าพันธุ์ไทยที่ไม่ได้มีถิ่นฐานในเขตภาคเหนือ เหล่านี้เป็นต้น เป็นที่น่าสนใจว่างานวิจัย 2 งานนี้เป็นความก้าวหน้าในการศึกษาเรื่องวิทย์หน่วยคำ ที่เกี่ยวกับโครงสร้างของคำนาม โดยเฉพาะในการค้นพบประเภทต่างๆ และรายละเอียดของคำบ่งกลุ่มนามและหน่วยคำบ่งกลุ่มนาม ซึ่งไม่พบในงานวิจัยใดมาก่อน ส่วนงานวิจัยเรื่อง “คำนาม คำบ่งกลุ่มนาม และคำลักษณนาม: หมวดหมู่ที่แตกต่าง ทับซ้อน และไล่เลื่อม” โดยอัญชลี สิงห์น้อย (2548, 2551) แม้ว่าจะเป็นการศึกษาที่ค้นพบหน่วยคำบ่งกลุ่มนามเป็นงานวิจัยแรก แต่ยังไม่พบว่าสามารถแบ่งเป็นประเภทย่อยต่อไปได้อีก จนกระทั่งมีการศึกษาเรื่องคำเรียกชื่อพืช จึงเป็นที่น่าสนใจที่จะทำการศึกษาคำเรียกชื่อพืชภาษากลุ่มชาติพันธุ์ไทที่มีพูดในที่อื่นๆ ทั้งในและนอกประเทศไทยต่อไป

ในการเปรียบเทียบการใช้คำเรียกชื่อพืชในภาษากลุ่มชาติพันธุ์ไทต่างๆ ในเขตภาคเหนือนั้น คำเรียกชื่อพืชในภาษาไทยมาตรฐานทุกคำปรากฏในภาษากลุ่มชาติพันธุ์ไทในภาคเหนือทุกกลุ่ม เพียงแต่มีบางคำเรียกชื่อพืชบางคำเท่านั้นที่ไม่เป็นที่รู้จักกันดี เช่น ชุมเห็ดเทศ ลำดวน สันตะวา ผักขาเขียด พลับพลึง ลิเกา เป็นที่น่าสนใจได้ว่าพืชดังกล่าวเริ่มไม่มีการเพาะปลูกหรือลดจำนวนลง คำเรียกชื่อพืชที่ปรากฏในเขตภาคเหนือนั้นโดยทั่วไปใช้คำคำเดียวกันกับในภาษาไทยมาตรฐาน หากแปรไปในลักษณะต่างๆ ที่หลากหลาย ทั้งในเรื่องของหน่วยเสียง หน่วยพยางค์ หน่วยคำ และหน่วยศัพท์ ส่วนการใช้ชื่อพืชคนละคำกันกับภาษาไทยมาตรฐานพบในประเด็นได้แก่ มีแก่นชื่อพืชคนละคำกัน มีแก่นชื่อพืชและคำขยายคนละคำกัน มีแก่นชื่อพืชแตกต่างแต่คำขยายเหมือน มีแก่นชื่อพืชเหมือนแต่คำขยาย

แตกต่าง ชนิดพืชที่พบว่ามีการใช้คำเรียกชื่อพืชคนละคำ แตกต่างจากภาษาไทยมาตรฐานในจำนวนมากที่สุด 3 อันดับแรก 1) *พริกหยวก* และ *พริกชี้ฟ้า* มีคำเรียกชื่อพืชใช้ 11 คำ 2) *กะทกรก* และ *ไมยราบ* มีคำเรียกชื่อพืชใช้ 10 คำ และ 3) *ฝรั่ง* *มะเขือเสวย* *สระแหน่* และ *หญ้าเจ้าชู้* มีคำเรียกชื่อพืชใช้ 9 คำ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าพืชเหล่านี้มีปรากฏหรือทำการเพาะปลูกมากกว่าชนิดอื่นๆ โดยทั่วไปในเขตภาคเหนือ

ส่วนในเรื่องของการเปรียบเทียบคำเรียกชื่อพืชระหว่างภาษากลุ่มชาติพันธุ์ไทด้วยกันในภาคเหนือ นั้น กลุ่มภาษาชาติพันธุ์ไทที่ใช้คำเรียกชื่อพืชคำเดียวกับภาษาไทยมาตรฐานเป็นจำนวนมากที่สุดกลุ่มแรก คือ ไทยโคราช ไทยกลาง ไทยโซ่ง และไทยสุโขทัย รองลงไปเป็น ไทยอีสาน ไทยสุพรรณบุรี ไทยเลย ไทยนครไทย ไทยดี ไทยขึ้น ไทยแจ้ว และลาวเวียง รองลงไปอีกเป็นไทยหล่มสัก ไทยพวน ไทยครั่ง ไทยใหญ่ และไทยหย่า และกลุ่มสุดท้าย ได้แก่ ไทยยอง ไทยลื้อ และคำเมือง ซึ่งแตกต่างจากภาษาไทยมาตรฐานโดยใช้คำเรียกชื่อพืชที่เป็นคำเดียวกัน อย่างเดียวน้อยที่สุด ผลการวิจัยนี้ไม่สามารถชี้ชัดว่า เป็นเพราะความใกล้ชิดเป็นสายเดียวกันของภาษาชาติพันธุ์ไท อาจเป็นเพราะปัจจัยอื่นๆ เช่น การสัมผัสภาษา (language contact) ของกลุ่มชาติพันธุ์นั้นๆ ด้วย เพราะภาษาไทยโซ่งซึ่งอยู่ในสายเดียวกันกับภาษาไทยใหญ่ ไทยลื้อ ไทยขึ้น ไทยคำเมือง ไทยยอง และไทยหย่า แต่กลับไปอยู่ในกลุ่มภาษาชาติพันธุ์ไทที่ใช้คำเรียกชื่อพืชคำเดียวกับภาษาไทยมาตรฐานเป็นจำนวนมากที่สุดเช่นเดียวกับภาษาไทยกลาง ไทยโคราช และไทยสุโขทัย ซึ่งเป็นกลุ่มภาษาที่ใกล้ชิดกับภาษาไทยมาตรฐานมากที่สุด เหล่านี้เป็นต้น

การจัดจำพวกชีวภาพพื้นฐานของคำเรียกชื่อพืชในภาษากลุ่มชาติพันธุ์ไทในภาคเหนือของประเทศไทย พบมีระดับชั้นทางชีวภาพชาติพันธุ์ถึง 9 ระดับชั้นนั้น สะท้อนให้เห็นถึงระบบคิดแบบพื้นฐานที่มีความซับซ้อน แยกย่อย และ “ทรงภูมิปัญญา” ไม่แตกต่างไปจากศาสตร์ที่ได้ชื่อว่าเป็น “ระดับสูง” แต่อย่างใด มโนทัศน์พื้นฐานที่ศึกษาได้จากการจำแนกประเภทของการสื่อความหมายของหน่วยศัพท์ในคำเรียกชื่อพืชที่พบว่ามี การใช้ความหมายจำเพาะ การใช้ความหมายนามนัย และการใช้ความหมายอุปลักษณ์หรือความหมายเชิงเปรียบเทียบ นั้น น่าสนใจก็คือความหมายนามนัยที่พบว่า

เป็นคุณสมบัติอย่างน้อย 16 ด้าน ได้แก่ พฤติกรรม รูปร่าง ขนาด ส่วนประกอบพืช แหล่งกำเนิด สถานที่ ลักษณะเนื้อเยื่อ สี วัตถุประสงค์ พื้นผิว รส คุณภาพ กลิ่น กระบวนการ ช่วงอายุ และจำนวน และความหมายในเชิง อุปลักษณ์ที่พบว่ามี การเปรียบเทียบพืชกับสิ่งอื่นๆ อย่างน้อย 8 จำพวก ได้แก่ สัตว์และอวัยวะสัตว์ คนและอวัยวะคน มูลฝอย ลักษณะภูมิศาสตร์ พฤติกรรมของคนหรือสัตว์ วัสดุสิ่งของ พืชอื่น และความเป็นศิริมงคล แสดงให้เห็นถึงมโนทัศน์ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทในเขตภาคเหนือ ซึ่งหล่อหลอมมาจาก ธรรมชาติแวดล้อม สังคมวัฒนธรรม ประสบการณ์ร่วม ตลอดจนระบบคิดของกลุ่มชนดังกล่าวซึ่งน่าจะมี ความแตกต่างจากคนในสังคมวัฒนธรรมอื่น ๆ

เอกสารอ้างอิง

กาญจนา เจริญศรี และคณะ. (2536). *แผนที่ภาษาในเขตภาคเหนือตอนล่าง* (รายงานผลการวิจัย). พิษณุโลก: ภาควิชาภาษาศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร.

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542. (2546). กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์.

สุพัตรา จิรันทนาภรณ์ และอัญชลี สิงห์น้อย. (2552). การแปรคำเรียกชื่อพืชในเขตพื้นที่รอยต่อ 9 จังหวัดภาคเหนือตอนล่าง. *วารสารมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร*, 6(2), 67-84.

สุรางคนา แก้วน้ำดี. (2536). *การแปรของคำเรียกชื่อพืช*. วิทยานิพนธ์ อ.ม. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.

สุวิไล เปรมศรีรัตน์ และคณะ. (2547). *แผนที่ภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว

อัญชลี สิงห์น้อย. (2548). *คำคมประสม: ศาสตร์และศิลป์ในการสร้างคำไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

อัญชลี สิงห์น้อย. (2551). คำคม คำบ่งกลุ่มนาม และคำ
ลักษณนาม: หมวดหมู่ที่แตกต่าง ทับซ้อน และไล่เหลี่ยม.
วารสารภาษาและภาษาศาสตร์, 26(2), 21-38.

Givón, Telmy. (2001). *Syntax volume I*. Amsterdam:
John Benjamins Publishing Co.

Givón, Telmy. (2001). *Syntax volume II*. Amsterdam:
John Benjamins Publishing Co.

Lakoff, George. (1987). *Women, Fire, and Dangerous
Thing: What Categories Reveal about the Mind*.
Chicago: n.p.

Rosch, Eleanor. (1977). Human categorization. In
Warren, N. (Ed.), *Studies in Cross-cultural Psychology*
(pp.1-49). London: Academic.

Singnoi, Unchalee. (2006). Eating Terms: What
the category reveals about the Thai Mind. *Manusya: Journal of Humanities*, 9(1), 82-109.

Wongwattana, Unchalee S. (2011). A reflection of
Thai culture in Thai plant names. *Manusya: Journal
of Humanities*, 14(1), 79-97.

